

Ungas livsstil i låg- och högstatusområden

En studie i åldersgruppen 13-16 år

Stig Elofsson, Ulf Blomdahl, Linda Lengheden och
Magnus Åkesson

Förord

Stockholms stads idrottsförvaltning och kulturförvaltning tillsammans med institutionen för socialt arbete vid Stockholms Universitet genomför kontinuerligt studier kring ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”.

Studier om barns och ungdomars fritidsvanor och fritidspreferenser har genomförts i form av forskningsprojektet Ung livsstil sedan 1984. Sedan studien 2004/2005 i Stockholm har vi vidgat perspektivet något och strävat efter att mer utförligt kunna beskriva och analysera ungdomars livsvillkor. I första hand står dock ungdomars situation och preferenser på fritidsområdet i centrum för vår studie. Ung livsstil är ett samarbetsprojekt mellan idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och institutionen för socialt arbete (Stig Elofsson) vid Stockholms Universitet. I Stockholm har vi genomfört studier 1985, 1992, 1998, 2004/2005, 2008, 2011 och 2013. Studierna om Ung livsstil har också genomförts tillsammans med Haninge kommun (1998, 2004, 2008 och 2012), Helsingborgs stad (2000, 2003, 2006, 2009 och 2012), Jönköpings kommun (1994, 1997, 2000, 2003, 2006, 2009 och 2012), Lidingö stad (2003, 2007 och 2011), Norrköpings kommun (1985, 1991, 1996 och 2008), Huddinge kommun (1998 och 2009/2010), Linköpings kommun (1992, 2009/2010 och 2013), Eskilstuna kommun (1985, 1993 och 2008), Kalmar kommun (1992 och 2013), Sävsjö kommun (1993, 2004 och 2014) samt i Täby kommun (2013).

Ett tack går till de ansvariga för genomförandet av Ung livsstil i de övriga kommunerna. Det är i Haninge Stein Carlsson, i Helsingborg Peter Wennberth, i Jönköping Lena Claesson och Liz Modin, i Lidingö Anders Bergström, John Svensson och Anneli Alexander, i Norrköping Peter Karlsson (1985) och Lars Zetterholm (2008), i Huddinge Toralf Nilsson, i Linköping Ulf Johansson (1992) och Stina Bond (2009, 2013), i Täby Linda Lengheden, i Kalmar Åsa Bengtsson och i Sävsjö Frank Isaksson (2014). I Eskilstuna har fältarbetet 2008 genomförts av Elin Karlberg. Även till Karlberg ber vi att få framföra vårt varma tack.

Från projektet Ung livsstil har bland annat följande rapporter publicerats:

Blomdahl/Elofsson,	Vilka idrottsanläggningar vill ungdomar i Stockholms stad att det ska satsas på 2006-2010?
Elofsson, S,	Vilken typ av aktiviteter inom fritidsfältet önskar ungdomar i Stockholms stad att det ska satsas på?
Claesson Nordin, Å, Blomdahl/Elofsson,	God hälsa på lika villkor.
Elofsson, S,	Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom? -en studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö.
Blomdahl/Elofsson, Elofsson/Karlsson,	Ungdomars hälsa – har kulturskolan samma positiva effekt på hälsa som idrottsförening?
Elofsson/Blomdahl, Elofsson, S,	Idrott och motion bland ungdomar i särskolan.
	Föräldrars och andra vuxnas betydelse för alkoholkonsumtionen. En studie av högstadie- och gymnasieelever.
	Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan.
	Vilka nyttjar <u>inte</u> det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?

- Blomdahl/Elofsson/Åkesson, **Spontanidrott för vilka?** – en studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret.
- Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge-** en studie av barn och ungdom i åldersgrupperna 10-19 år (se: <http://www.huddinge.se/unglivsstil>).
- Elofsson/Blomdahl/Åkesson/Lengheden, **Dricker ungdomar i idrottsförening mindre alkohol än de som inte är med i en idrottsförening?**
- Elofsson/Blomdahl, **Kamratrelationer och kamratstöd bland ungdomar i särskolan.**
- Elofsson/Blomdahl/Åkesson, Lengheden, **Segrar föreningslivet?** – en studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och ungdomar.

Studier om de vuxnas fritidsvanor och fritidspreferenser har i Stockholm utförts av oss 1985, 1998, 2008, 2009 och 2012.

De **vuxnas** motionsvanor, hälsa och synpunkter på vilka idrotts- och motionsanläggningar som staden ska satsa på under perioden 2009-2013 har undersökts i Stockholms stad. Dessa rapporter har namnet:

- Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Vilka anläggningar/verksamheter tycker den vuxna befolkningen att Stockholms stad ska satsa på under 2009-2013?**
- Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Vilka anläggningar/verksamheter tycker de fysiskt inaktiva vuxna att Stockholms stad ska satsa på under 2009-2013?**

Utvärderingar inom kulturförvaltningens ram har skett när det gäller kulturskolan och bibliotek:

Följande rapporter har publicerats:

- Blomdahl/Frostensson, **Vilket betyg ger barn, ungdomar och föräldrar kulturskolan?**
- Frostensson, C, **Lust och glädje. Hur uppfattar och värderar eleverna kulturskolans undervisning?**
- Markensten, K, **Varför slutar du i kulturskolans musikundervisning?**
- Elofsson, S, **Kulturskolan 1998. Kön och social bakgrund.**
- Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis- en utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm.**

Ung livsstil bland **ungdomar i särskolan** har genomförts i Jönköping åren 2000, 2003, 2006, 2009 och 2012, i Haninge 2005, 2008 och 2012, i Stockholm 2008/2009 och 2013¹, i Kalmar 2012 och i Tyresö hösten 2009. Ansvarig för genomförande av studierna i Jönköping har Lena Claesson, Liz Modin, Eva Tallvid och Karin Hyltén varit. I Haninge har Stein Carlsson och Ann-Britt Öhrstig stått för det praktiska fältarbetet tillsammans med fritidsledarna på Jordbrogården. Malin Bernt, Jennifer Wallentin och Claes Åhammar har tillsammans

¹ En studie i grundsärskolan i Stockholm genomförs i december 2014.

genomfört fältarbetet i Stockholm 2008/2009. I Tyresö har Judit Kisvari och Susanne Svidén ansvarat för allt fältarbete. **Ovanstående personer är också medförfattare till forskningsrapporten ”Idrott och motion bland ungdomar i särskolan”.** Fältarbetet genomfördes i Kalmar av Pär Israelsson, Kaja Halleen-Holmström och Katarina Johansson-Storm. Den andra rapporten från studierna i särskolan heter: Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan. Författare till denna rapport är Stig Elofsson och Ulf Blomdahl. Kamratumgänge och kamratrelationer bland ungdomar i särskolan är det tredje rapporten från vårt forskningsprojekt om barn och ungdomar i särskolan. Även denna rapport är skriven av Elofsson och Blomdahl.

Till följande personer vill vi framföra vårt tack för ”kritisk” läsning av olika utkast till den här rapporten: Oscar Svensson och Yvonne Zellman.

För det slutgiltiga innehållet i den här rapporten är vi dock själva ansvariga.

En kortare version av den här forskningsrapporten är utarbetad på uppdrag av myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och ingår i rapporten Fokus14 - ungas fritid och organisering.

Stockholm i december 2014

Ulf Blomdahl
Forskningsledare Ung livsstil
Tel: 070-665 11 21
E-post: ulf.blomdahl@telia.com

Stig Elofsson
Fil. dr i statistik och docent i socialt arbete
Institutionen för socialt arbete
Stockholms Universitet
E-post: stig.elifsson@socarb.su.se

Magnus Åkesson
Folkhälsoutvecklare
Idrottsförvaltningen
Stockholms stad
Tel: 08-508 27 638
E-post: magnus.akesson@stockholm.se

Linda Lengheden
Sociolog och genusvetare
Idrottsförvaltningen och forskningsprojektet
Ung livsstil
Stockholms stad
Tel: 073- 681 36 33
E-post: linda.lengheden@gmail.com

Andra publikationer inom Ung livsstil finns att hämta på:

<http://www.stockholm.se/idrott/forskning>

<http://www.huddinge.se/unglivsstil>

<http://www.taby.se/unglivsstil>

C författarna och Stockholms stads idrottsförvaltning
Framsida: Mats Lidström
ISBN: 91 86768 92 1

Innehåll

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	5
Material och metod	6
Undersökningsgrupp.....	6
Mått.....	7
Sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund.....	7
Nyttjande av offentligt stödd verksamhet	8
Statistiska metoder.....	9
Resultat	11
Social bakgrund	11
Skolsituation	12
Fritiden.....	14
Utomstående när det gäller nyttjande av offentligt stödd verksamhet.....	18
Intresse, vilja att delta	21
Hur prioriteras olika fritidsaktiviteter?	23
Hälsa och livskvalitet.....	26
Slutdiskussion	30
Referenser	33
Bilaga 1. Redovisning av resultat från logistiska regressioner.....	35
Bilaga 2. Sammanställning av skillnader och likheter för ungdomar i låg- och högstatusområden.....	38

Inledning

Utgångspunkten för den här forskningsrapporten har varit regeringens uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilrättsfrågor där man bl. a efterfrågar en kartläggning av situationen för unga i socioekonomiskt utsatta områden när det gäller möjligheter att delta i organiserade fritidsaktiviteter med en speciell betoning av ett jämställdhetsperspektiv. Med utgångspunkt från tillgängliga uppgifter i det datamaterial vi i analysen kommer att arbeta med har vi valt att jämföra högstadieelevers levnadsförhållanden och prioriteringar i låg- och högstatusområden i ett antal kommuner. Uppdelningen mellan de två typerna bygger i första hand på medelinkomster i de olika områdena men har kompletterats med lokal kunskap kring områdenas homogenitet. I många fall sammanfaller lågstatusområdena med områden som funnits med i storstadssatsningen, lokala utvecklingsavtal (LUA) eller Urban 15. I bägge dessa fall har utgångspunkten för urvalet av stadsdelar relaterats till låg förvärvsfrekvens, långvarigt försörjningsstöd samt hög andel elever i årskurs 9 som saknar gymnasiebehörighet. I den senaste satsningen – Urban15 – valdes stadsdelar ut utifrån tre socioekonomiska variabler: förvärvsfrekvens under 52 procent, långvarigt försörjningsstöd högre än 4,8 procent samt behörighet till gymnasiet lägre än 70 procent. Arbetsmarknadsdepartementet publicerade i november 2013 en statisk uppföljning (utifrån 7 indikatorer) av de urbana utvecklingsområdena (både LUA- områden och URBAN 15-områden), När de gäller elever med behörighet till gymnasiet ges följande sammanfattning:

Utvecklingen över tid i URBAN 15-områdena är negativ. Andelen elever med behörighet har sjunkit med tio procentenheter under perioden 1998-2011, men utvecklingen har varit positiv i några enskilda stadsdelar. Gapet till riksgenomsnittet är stort, liksom gapet till kommungenomsnittet.

Bilden av LUA-stadsdelarna är att de också ligger under riksgenomsnittet, dock ligger de betydligt högre än URBAN 15-stadsdelarna. I hälften av LUA-områdena har andelen behöriga minskat. Det finns gap i förhållande till kommungenomsnittet i samtliga LUA-områden, dock med stor variation.

Regeringskansliet: Arbetsmarknadsdepartementet, 2013, s 4.

Denna studie kan sägas utgöra en fortsättning av de studier Ungdomsstyrelsen gjort av skol- och arbetsmarknadssituationen i utsatta områden (Ungdomsstyrelse, 2008). En skillnad är att vi här studerar en yngre åldersgrupp (13-15 år) och att speciellt fokus läggs på ungdomarnas

nyttjande och prioriteringar av fritidsaktiviteter även om levnadsförhållanden i övrigt också behandlas. Det har varit svårt att finna forskning som mer direkt behandlar hur levnadsförhållanden (inklusive fritissituationen) ser ut för den studerade åldersgruppen i lågstatusområden (eller områden med låga socioekonomiska resurser) utom i ett avseende, nämligen när det gäller skolresultat. Ett undantag utgör dock en analys som genomförts av andelen utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge (Blomdahl & Elofsson, 2012). I rapporten studeras barns/ungdomars nyttjande av offentligt stödda fritidsverksamheter på två nivåer. Den första innefattar de som inte nyttjar de instrumentellt inriktade aktiviteterna förening och kulturskola (utomstående – instrumentellt). Den andra nivån innefattar de som inte heller nyttjar expressivt inriktade verksamheter - fritidsgård, bibliotek och simhall – (utomstående - totalt). Resultaten visar att såväl utomstående – instrumentellt som det tillskott som de expressiva verksamheterna ger är starkt kopplat till barnens/ungdomarnas sociala bakgrund och också till boendeområdet socioekonomiska situation. Oberoende av barnens/ungdomarnas sociala bakgrund inverkar områdets socioekonomiska karaktär. Andelen utomstående i instrumentella aktiviteter är större i områden med mindre socio-ekonomiska resurser, i motsats är det tillskott som de expressiva aktiviteterna ger större i dessa områden. För utomstående totalt är sambanden med såväl social bakgrund som områdets socioekonomiska karaktär svagt, vilket alltså innebär att de expressiva fritids-aktiviteterna (i varje fall i Huddinge kommun) kompenserar för de olikheter som finns när det gäller nyttjande av instrumentellt inriktade aktiviteter. Genomgående gäller att könsskillnaderna är små eller begränsade.

Även om kunskapen i övrigt är begränsad när det gäller hur områdets karaktär direkt påverkar ungdomarnas situation finns det data/uppgifter som indirekt ger en bild av deras situation. En bedömning av deras situation kan indirekt göras utifrån mer generella kunskaper kring vilken betydelse familjens socioekonomiska ställning och vilken betydelse invandrarbakgrund har. En stor del av ungdomarna från lågstatusområdena (om långtifrån alla) kommer från familjer med små socioekonomiska resurser och många är första eller andra generationens invandrare. För att ge en bild av detta presenteras i tabellen nedan en sammanställning av rapporter kring barns/ungdomars villkor som statistiska centralbyrån (SCB) publicerat. Materialet hämtas från undersökningen av barns levnadsförhållanden som genomfördes 2009 i åldersgruppen 10-18 år som kompletterats med uppgifter från barnens föräldrar, vilket gör uppgifter kring social bakgrund mer säkra. En närmare beskrivning av undersökningens genomförande, svarsfrekvens (i genomsnitt 65 %) och övriga tekniska detaljer presenteras i de olika rapporter som

refereras. Fördelen med att referera till just dessa studier är att studierna kan bedömas ha hög kvalitet samt att samband med (familjens) socio-ekonomiska ställning samt invandrarbakgrund studeras systematiskt². En nackdel med studierna är att de två typerna av samband studeras separat, var för sig, vilket innebär att sambanden med invandranknytning inte analyseras efter kontroll för familjens socioekonomiska ställning. En annan nackdel är att indelningarna är grova i bägge fallen. Vid analysen av socioekonomisk bakgrund jämförs de fall där föräldrarna är arbetare respektive tjänstemän, när det gäller invandrabakgrund de fall där föräldrarna är födda utomlands respektive föräldrar födda i Sverige³. I tabellen nedan ges en sammanfattning av de samband som framträder.

² I många andra studier tar man inte upp dessa samband. Detta görs däremot mer detaljerat och utförligt i forskningsartiklar men här är problemet att studierna endast behandlar vissa, ofta mycket specifika förhållanden.

³ Även om indelningarna är grova har de en fördel eftersom de inte innefattar att identifieras speciellt utsatta grupper.

	Föräldrar lägre socioekonomiska ställning	Föräldrar födda utomlands
Barns ekonomiska förutsättningar⁴ Ekonomiskt utsatta Materiella tillgångar	Mer ⁵ Något mindre	Mer Mindre
Skolsituationen³ Skolklimat Relationer till vuxna Stöd Betyg Läser böcker	F: fler att någon mobbas Färre får hjälp med läxor när det behövs Lägre Något mindre	P: Fler orättvist behandlade av lärare F: fler att någon mobbas P: Fler oskyldigt anklagade Färre får hjälp med läxor när det behövs Färre får hjälp med skolarbete av lärare Lägre Något mer
Fritid⁶ Med i idrottsförening Med i kultur (musik) skola Besöker fritidsgård Besöker bibliotek Besöker simhall Deltar i organiserade aktiviteter Deltar i ledarledda aktiviteter Använder internet/mobil	Mindre Mindre Mer P: mindre; F: mer Mindre P: mindre	Mindre Mindre Mer P: lika; F: mer P: mer; F: mindre Mindre F: mindre F: mindre
Hälsa och hälsorelaterade levnadsförhållanden⁷ Medicinskt ⁸ Fysisk aktivitet Psykisk välbefinnande	Små skillnader men något högre förekomst av olika sjukdomar Lägre Inte entydiga, tydligare bland flickor. Flickor i ekonomiskt utsatt familj lägre.	Lägre, speciellt flickor F: oftare brist på psykisk välbefinnande

F=flickor, P=pojkar

Även om vi inte har en direkt bild av hur ungdomarnas situation i lågstatusområdena pekar resultaten ovan mot att den i många avseenden kan vara mer negativ. De mest centrala skillnaderna är att de troligen har sämre ekonomiska förutsättningar, lägre betyg, deltar mindre i organiserade fritidsaktiviteter. Mot det senare skall självklart ställas att de besöker fritidsgård mer och att flickor besöker bibliotek mer. Det finns också en del som pekar mot att deras skolsituation skulle kunna vara något sämre. När det gäller hälsosituationen är kanske det mest negativa att vi kan förvänta oss att ungdomarna i lågstatusområdena är fysiskt aktiva i mindre utsträckning, något som kan ha negativa effekter längre fram i livet. Även om det i övrigt finns indikationer mot att de skulle kunna ha en något sämre hälsosituation så skall nog

⁴ Uppgifterna har hämtats Statistiska Centralbyrån (2009a): Tema: Barn. Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med Barnkonventionen som utgångspunkt. Temarapport 2009:2.

⁵ I detta fall studeras föräldrars utbildningsnivå. Uppgifterna gäller för barn/ungdomar med endast förgymnasial utbildning

⁶ Uppgifterna har hämtats Statistiska Centralbyrån (2009b): Barns fritid, Levnadsförhållanden rapport 116.

⁷ Uppgifterna har hämtats Statistiska Centralbyrån (2007): Barns hälsa, Levnadsförhållanden rapport 115.

⁸ I detta fall har uppgifter hämtats från en litteraturgenomgång som gjorts av Folkhälsoinstitutet, 2011b.

”utsattheten” knappast överdrivas. Oberoende av social bakgrund så får vi dock utgå från att den stora majoriteten av ungdomar i denna ålder mår bra. I detta fall handlar det kanske mer om hur den framtida hälsan påverkas.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att ge en bild av hur levnadsförhållandena och preferenser skiljer sig mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller social bakgrund, skola, fritid, hälsa med till denna relaterade levnadsvanor och livskvalitet.

Analyserna och jämförelserna genomförs genomgående separat för pojkar och flickor för att studera om könsskillnaderna är olika i låg- och högstatusområdena. Syftet kan sammanfattas i följande frågeställningar.

1. Hur skiljer sig levnadsförhållanden och prioriteringar i vid mening mellan ungdomar i låg- och högstatusområden?
2. I vilken utsträckning kan nyttjandet av offentligt stödd fritidsverksamhet kopplas till individuella respektive strukturella faktorer?
3. Ser könsskillnader olika ut i låg- och högstatusområdena?

Material och metod

Undersökningsgrupp

Undersökningsgruppen innefattar högstadiееlever från låg- och högstatusområden i sammanlagt åtta kommuner där undersökningar inom projektet ”Ung livsstil” genomförts under perioden 2008 till 2014. Samtliga undersökningar har haft som mål att studera barns och ungdomars levnadsförhållanden i olika avseenden i relation till elevernas socio-demografiska och sociala bakgrund. Studierna har genomförts i form av enkäter som eleverna fyllt i under lektionstid i skolan. Vid genomförande har vi eller personal från kultur- och fritidsförvaltningarna varit närvarande för att kunna besvara eventuella frågor. Urvalet av orter kan ses som ett tillgänglighetsurval då det omfattar kommuner som valt att vara med i undersökningarna. Urvalet av elever har genomförts som ett vägt klusterurval, vägt efter antal elever i klassen. Urvalet kan alltså ses som representativt med en god geografisk spridning över skolor (och därmed även olika typer av bostadsområden). Både kommunala skolor och friskolor ingår i urvalet.

Låg- och högstatusområden har för varje kommun bestämts med utgångspunkt från medelinkomsten i olika kommundelar samt efter diskussion med personer från respektive kultur- och fritidsförvaltning som har god kännedom om de lokala förhållandena. I många fall tillhör de utvalda lågstatusområdena det s.k. miljonprogrammet, men detta gäller inte alltid. Så som uppdelningen genomförts kan indelningen ses som en relativ uppdelning mellan de två typerna av områden för varje kommun, vilket självklart kan innebära att det finns betydande skillnader mellan låg- lika väl som högstatusområden i olika kommuner när det gäller såväl medelinkomst som andra sociala indikatorer. I tabell 1 nedan redovisas undersökningsgruppen efter kön, områdets status och kommun⁹.

⁹ Notera att de elever som ingår i undersökningsgruppen utgör ett urval av alla elever som studeras i respektive undersökning. I Blomdahl m fl., 2014 redovisas antalet elever som besvarat enkäterna för hela studierna, d.v.s. inte enbart de som bor i låg- respektive högstatusområden.

Tabell 1. Undersökningsgruppen. Antal ungdomar efter områdets status, kön och kommun.

Kommun Undersökningsår	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
Norrköping, 2008	75	89	82	77
Huddinge, 2009	92	120	89	131
Linköping, 2010	73	104	57	117
Haninge, 2012	48	65	41	58
Helsingborg, 2012	74	113	85	143
Jönköping, 2012	140	83	124	89
Kalmar, 2013	29	134	34	112
Stockholm, 2013	233	427	225	423
Totalt	764	1135	737	1150
Täby, 2013	–	290	–	354
Lidingö, 2011	--	301	--	248

Antalet observationer varierar avsevärt mellan kommunerna, dels beroende på antalet observationer i de bakomliggande undersökningarna, dels beroende på hur klart låg- respektive högstatusområden kan identifieras. Det senare beror självklart på hur stark segregationen är inom den aktuella kommunen. Stockholm stad dominerar i materialet och omfattar cirka en tredjedel av observationerna.

Mått

Sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund

Uppgifter om elevernas familjesituation har hämtats från frågan *Vilka vuxna bor du med hemma?*¹⁰. Relationen till föräldrar studeras genom frågan *Vilka personer har du förtroende för/litar du på?* där *egen förälder/föräldrar* utgör ett av flera alternativ.

Socioekonomisk bakgrund mäts genom boendeform samt tillgång till bil, båt och sommarstuga – ett mått som teoretiskt kan kopplas till Webers definition av klass, vilket i sin tur kopplas till begreppet livschanser (Weber, 1983). Detta mått har sedan använts i flera andra studier (Blomdahl, 1990; Elofsson, 1998; Nilsson, 1998; Larsson, 2008; Blomdahl & Elofsson, 2006; Elofsson & Karlsson, 2011). En fördel med att använda detta mått i jämförelse med t ex mått som utgår från föräldrars utbildning och sysselsättning är att det interna bortfallet blir mycket begränsat. I de fall då sambanden med de olika måtten jämförts blir resultaten något olika men sambanden går dock oftast i samma riktning. Uppgifter om socio-demografiska faktorer innefattar kön, ålder samt invandrarbakgrund (se nedan).

¹⁰ Svarsalternativ: mamma och pappa, ibland mamma och ibland pappa, bara mamma, bara pappa, mamma och en vuxen till, pappa och en vuxen till, någon annan vuxen

Som grund för beskrivningen av invandraranknytning används uppgifter om ungdomarna själva och deras föräldrar är födda i Sverige eller ej (en utförligare beskrivning finns i Blomdahl & Elofsson, 2006, s 33-34). Frågorna har följande formulering:

Är du (din pappa, mamma) född i Sverige? (Nej/Ja)

Med utgångspunkt från svaren på dessa tre frågor grupperas ungdomarna i fyra grupper från ungdomar utan invandraranknytning till ungdomar med stark invandraranknytning på följande sätt: Ungdomar med svenskt ursprung, svag invandraranknytning (t ex adoptivbarn eller de som har en förälder född utomlands), andra generations invandrare (båda föräldrar födda utomlands, själv född i Sverige) samt första generations invandrare (själv och båda föräldrar födda i Sverige).

Nyttjande av offentligt stödd verksamhet

Som redan påpekats fångar stödet till föreningsliv, kulturskola, fritidsgårdar, bibliotek och simhallar upp en mycket stor del av det offentliga stöd som ges till barns/ungdomars fritidsverksamhet. I tidigare undersökningar har dessa verksamheter delats upp i två grupper – instrumentella innefattande förening och kulturskola respektive expressiva innefattande de tre övriga verksamheterna¹¹. Skillnaden mellan dessa två typer är att de instrumentella är klart strukturerade med t ex givna tider och också ofta tydliga krav på deltagande. De expressiva är däremot öppna i den mening att ungdomarna kan komma och gå när de vill (inom ramen för öppettider) och att verksamheten är mindre styrd och planerad även om det i vissa fall kan finnas planerade aktiviteter. Denna uppdelning är också relevant eftersom den kan tänkas innebära olika inställningar till/förväntningar på verksamheten. De instrumentella kan ses som målinriktade, ungdomar deltar för att utveckla sig, lära sig medan de expressiva mer är inriktade mot att få mer direkt tillfredsställelse.

Uppgifterna om ungdomarnas deltagande i förening har här insamlats på ett speciellt sätt eftersom ett flertal tidigare studier visat att ungdomarna har oklara begrepp om vad som är en förening i traditionell mening¹². Det är inte ovanligt att de ser kulturskola, gym eller andra kommersiella verksamheter som föreningar, vilket innebär att – om vi direkt utgår från elevernas egen bedömning - andelen medlemmar överskattas med upp till 10-15 procentenheter. För att få mer tillförlitligare uppgifter har eleverna också fått ange namnet på den/de

¹¹ En detaljerad diskussion presenteras i Blomdal & Elofsson: Fritidsaktiviteternas kommunalitet, 1985.

¹² I en annan rapport kring förändringar i föreningsdeltagande har problematiken diskuterats mera utförligt (Blomdahl m fl., 2014).

föreningar de är medlemmar i. Dessa uppgifter har sedan granskats tillsammans av oss i forskningsgruppen och personer med god kännedom om föreningslivet i den aktuella kommunen och uppgifter om medlemskap har korrigerats utifrån denna granskning. När det gäller övriga verksamheter bedöms ungdomarnas svar som tillförlitliga och måtten bygger här direkt på de svar som avgetts. När det gäller kulturskolan har ungdomarna fått ange om de deltar eller ej, medan de när det gäller fritidsgård, bibliotek och simhall fått ange hur många gånger de besökt dessa verksamheter under de senaste fyra veckorna.

Statistiska metoder

Jämförelserna mellan låg- och högstatusområdena redovisas som korstabeller med en uppdelning efter kön. Skillnader mellan de båda typerna av områden testas separat för flickor och pojkar med hjälp av χ^2 -test när det handlar om nominal- eller ordinalskala (med Fishers's exakta test i de fall då utfallet endast innefattar två möjliga värden) samt med t-test i de fall då utfallet är en kontinuerlig variabel eller approximativt kan behandlas som en sådan. Signifikanta skillnader markeras på fyra nivåer: + $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$ ¹³.

För att få en djupare förståelse för vilken betydelse individuella och strukturella faktorer har när det gäller nyttjande av offentligt stödda fritidsverksamheter har även binär, logistisk regression använts i dessa fall. Med individuella faktorer avses här individernas sociala bakgrund – familjesituation, familjens materiella resurser samt grad av invandraranknytning. De strukturella faktorerna är områdets karaktär (låg- eller högstatus) samt kommun-tillhörighet. Logistisk regression kan ses som en parallell till linjär regression som används i de fall då det beroende variabeln (utfallsvariabeln) endast antar två separata värden. Liksom när det gäller linjär regression studeras sambanden med olika variabler, d.v.s. samband när hänsyn tagit till övriga oberoende variabler som ingår i analysen (d.v.s. efter kontroll för dessa). Detta ger en bild av vilka ”direkta” samband som finns. För varje variabel testas om det gällande sambandet är signifikant eller ej (i realiteten anges sannolikheten för att sambandet skall skilja sig från ett nollsamband). Utfallet för varje värde på enskilda variabler presenteras som oddskvoter vilka kan sägas ange hur troligt det är att individer med det angivna värdet har det studerade utfallet (att vara utomstående) i relation till hur det är för det värde som behandlas som basvärde (vilket har oddskvot=1.00). En oddskvot över ett (1) anger

¹³ Alternativet $p < 0.10$ har även tagits med för att markera tendenser till skillnader, något som kan vara av betydelse för att se mer övergripande mönster (speciellt i de fall då jämförelsegrupperna innefattar relativt få observationer).

att det är relativt sett troligare att individer med detta värde har det studerade utfallet än individer som har det värde som använts som bas, medan en oddskvot under ett (1) innebär att det är mindre troligt. Detta gör det möjligt att se närmare på vilka grupper av individer (som har ett specifikt värde på den studerade variabeln) som speciellt skiljer ut sig¹⁴. I redovisning redovisas även pseudoR², vilken kan sägas ge en relativ bild av vilken betydelse de studerade oberoende variablerna har för att ”förklara” det studerade utfallet¹⁵.

¹⁴ Som ett mer konkret exempel kan man se till resultaten av den analys av andel utomstående instrumentellt som presenteras i tabell B.1 i bilagan. Ser man till resultaten för pojkar framträder här ett signifikant samband med familjesituation (* motsvarande $p < 0.05$). Vid jämförelser mellan olika värden på variabeln, dvs olika familjekonstellationer har gruppen som bor med bägge föräldrar valts som bas (och har därmed oddskvoten 1.00). Ser man till övriga värden finner man att det framträder signifikanta samband i två fall, nämligen för ”ibland mamma, ibland pappa” samt ”mamma och annan vuxen”. I bägge dessa fall är oddskvoter större än ett vilket innebär att det är större risk än bland de som bor med bägge föräldrar att vara utomstående instrumentellt. För variabeln förtroende för föräldrar anges inom parentes att värdet i raden handlar om de som inte angett att de har förtroende för föräldrar. Basen är i detta fall gruppen som har markerat att de har förtroende för föräldrar. Stjärnan som angetts vid värdet anger här att det finns en signifikant skillnad ($p < 0.05$) mellan de som har och de som inte förtroende för föräldrar. Värdet 1.38 anger sedan i sin tur att det är troligare att pojkar som saknar förtroende för föräldrar är utomstående instrumentellt.

¹⁵ Detta kan ses som parallell till förklaringsgrad (R^2) som i linjär regression anger hur stor del av variationen i den beroende variabeln som kan förklaras av de variabler som ingår i regressionsmodellen. Själva modellens karaktär gör dock att Pseudo R^2 i den logistiska regressionen kan tolkas på samma sätt. Forskare är mer osäkra på hur det skall tolkas, men Nagelkirke, som utvecklat ett av de mått som brukar användas menar att måttet kan användas för att ge en relativ bild av vilken betydelse de oberoende variablerna har (Nagelkirke, 1991).

Resultat

Social bakgrund

I tabell 2 redovisas ungdomarnas sociala bakgrund, d.v.s. familjesituation tillsammans med förtroende för föräldrar, familjens materiella resurser samt invandraranknytning. Resultaten presenteras separat efter områdets status samt uppdelat efter kön.

Tabell 2. Social bakgrund. Andel (%) ungdomar efter områdets status och kön.

	Pojkar		Flickor	
	Områdets status		Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
<i>Familjesituation, bor med</i>	***		***	
Båda föräldrar	69	70	66	69
Ensam mamma	12	6	16	6
Ensam pappa	1	1	2	1
Ibland mamma, ibland pappa	11	19	10	19
Mamma och annan vuxen	4	3	5	4
Pappa och annan vuxen	2	1	1	0
<i>Förtroende för föräldrar (ja)</i>	74	80**	75	81***
<i>Familjen resurser</i>	***		***	
Stora	3	9	2	7
Ganska stora	15	38	11	40
Medel	35	44	38	44
Ganska små	36	7	37	7
Små	12	2	12	2
<i>Invandraranknytning</i>	***		***	
Svenskt ursprung	32	72	28	72
Svag invandraranknytning	12	17	12	16
Andra gen. Invandrare	34	8	37	8
Första gen. Invandrare	23	4	22	3

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Resultaten visar på stora skillnader mellan låg- och högstatusområdena när det gäller familjens materiella resurser och andel ungdomar med invandraranknytning. I lågstatusområdena kommer nästan hälften av ungdomarna från familjer med små eller ganska små resurser mot knappt 10 % i högstatusområdena. Skillnaderna är också mycket stora när det gäller andel som har en mer tydlig invandraranknytning. I lågstatusområdena är nästan 60 % andra eller första generationens invandrare och mer än en femtedel är födda utomlands. I högstatusområdena handlar det om cirka 10 % som är första eller andra generationens invandrare och mindre än fem procent är födda utomlands. Vid sidan om detta finns också skillnader när det gäller familjesituation och relation till föräldrar. Andelen som bor med båda föräldrar skiljer sig ej så mycket men ser vi till övriga familjesituationer finns klara skillnader. I lågstatusområdena är det ungefär lika vanligt att ungdomarna bor med en ensam mamma som att de har växelvis boende. I högstatusområdena är det mindre vanligt att ungdomarna

bor med en ensamstående mamma, betydligt vanligare att de har växelvis boende. Det är också mindre vanligt att ungdomar i lågstatusområdena uppger att de har förtroende för föräldrar än vad det är i högstatusområdena.

Skolsituation

I enkäterna ingår ett antal frågor som tar upp ungdomarnas skolsituation och hur de upplever denna. I en fråga där ungdomarna fått uppge hur viktigt det är att vara bra i skolan¹⁶. En annan fråga tar upp hur ungdomarna upplever och uppfattar klimatet i klassen¹⁷. En faktoranalys¹⁸ visar här att dessa alternativ kan sammanfattas i tre dimensioner – positiva element i klassklimatet¹⁹, negativa element i klassklimatet²⁰ samt stöd/stimulans²¹. Relationen till lärare och annan skol-personal studeras via en fråga kring vilka personer ungdomarna har förtroende för, där lärare, skolsköterska och kurator ingår som alternativ. Uppgifter om skolk hämtas från en fråga där eleverna fått ange hur ofta de varit borta från skolan utan att vara sjuka eller ha annan giltig orsak. Hur eleverna bedömer sina prestationer studeras genom att de får ange vilket betyg de fått eller kommer att få i ett antal skolämnen. I detta fall varierar dock betygsskalorna mellan olika undersökningsår. Vi har här valt att endast presentera resultat för de fall där det finns en sexgradig skala från A till F²². I resultaten anges här medelbetyg för de ämnen som tagits med i frågan. Värdena har beräknats om så att högre värde motsvarar högre betyg. En mer övergripande bild av hur ungdomarna upplever sin skolsituation framträder i svaren på frågan om hur de trivs i skolan²³. Uppgifter kring hur ofta de läst en bok redovisas

¹⁶ I frågan *hur viktigt är följande för dig?* ta ställning till vilken betydelse de lägger vid en rad saker, t ex att vara bra i skolan, att vara frisk, att vara bra i någon idrott, att vara bra på något instrument, att föräldrar har tid att prata med mig, att ha många kompisar, att ha kläder och skor som är inne. Svartalternativ: mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt, inte alls viktigt.

¹⁷ Frågan innebär att eleverna får ta ställning till ett antal, positiva och negativa, påståenden om hur de tycker det är i klassen med svartalternativen: stämmer precis, stämmer ganska bra, stämmer mindre bra, stämmer inte alls.

¹⁸ Faktoranalys används för att undersöka om svaren från ett antal frågor eller påståenden inom ett specifikt område kan sammanfattas i ett mer begränsat antal dimensioner. Analyserna har gjorts i SPSS, version 21, med oblique rotation av typ Promax.

¹⁹ Innefattar påståendena: Det är oftast arbetsro och lugnt, Det är bra och positiv stämning, Det är god sammanhållning.

²⁰ Innefattar påståendena: Det förekommer mobbing, Det används grova ord/svordomar/könsord, Det förekommer våld, Det är stressigt.

²¹ Innefattar påståendena: Jag får det stöd jag behöver för att lyckas i skolan; Jag får den stimulans jag behöver för att lyckas i skolan, Det är bra lärare, Det känns som att jag lär mig något viktigt.

²² Denna skala används endast i Kalmar och Stockholm. Medelvärden har beräknats utifrån följande kodning av betygen: A=6, B=5, C=4, D=3, E=2, F=1. De ämnen som ingår Engelska, Estetiska ämnen, matematik, samhällskunskap och svenska. I Kalmar ingår även NO-ämnen och slöjd.

²³ Frågan lyder: Vad tycker du om att gå i skolan? med svartalternativen: Mycket bra, Bra, Det är OK, Dåligt, Mycket dåligt.

också eftersom just detta kan ha betydelse för hur ungdomarna lyckas i skolan²⁴. I tabell 3 nedan presenteras ungdomarnas beskrivning av skolsituationen utifrån dessa variabler.

Tabell 3. Skolsituationen. Andel (%) ungdomar efter områdets status och kön.

	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
Mycket viktigt att vara bra i skolan	67	62	76	68*
<i>Klassklimat</i>				
Positiva element	2.25	2.11***	2.22	2.20
Negativa element	2.49	2.52	2.48	2.49
Stöd/stimulans	2.01	2.10	2.07	2.09
<i>Förtroende för</i>				
Lärare	32	38*	28	31
Skolsköterska	14	21***	12	21***
Kurator	12	16+	13	17*
Skolkat oftare än en gång per månad	12	7**	13	8**
Medelbetyg (skala A-F)	2.15	2.72***	2.14	3.02***
Trivs mycket bra eller bra i skolan	70	65**	71	65**
Läst någon bok tre gånger eller mer	27	37*	40	47**

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Ungdomarna i lågstatusområden tycker i något högre utsträckning att det är viktigt att vara bra i skolan och trivs något bättre i skolan. När det gäller bedömningen av klassklimatet är skillnaderna små, möjligen kan det dock vara värt att notera att pojkar i lågstatusområden ger en något mindre positiv bild av de positiva elementen (att det är lugn och ro, positiv stämning och god sammanhållning) än vad pojkar i högstatusområden ger. Det övergripande mönstret är dock tveklöst att ungdomarna i stort sett ger likartade bilder av klassklimatet. Här är det dock viktigt att komma ihåg att elevernas svar i hög grad kan påverkas av vad de förväntar sig. Bakom de likartade svaren kan dölja sig helt olika förväntningar om hur det borde vara. De observationer som två av författarna gjorde vid ifyllandeet av enkäterna i Stockholm ger en helt annorlunda bild. I lågstatusområdena var det i större utsträckning stökigt och allmänt rörigt, medan det var mycket lugnare och mer kontrollerat i klasserna i högstatusområdena. Likheter i svaren tyder alltså i hög grad bero på att ungdomarna har olika förväntningar kring hur det bör vara.

Men det finns också en mer negativ sida. Pojkar i lågstatusområden har i mindre utsträckning förtroende för lärare och för både pojkar och flickor gäller att färre har förtroende för skolsköterska och kurator. Skolk är vanligare och eleverna gör bedömningen att de har lägre

²⁴ Frågan lyder: Hur många gånger har du läst någon bok under de senaste fyra veckorna? (räkna även e-böcker och ljudböcker, dock ej de gånger du läst läxor eller skolböcker). Svartalternativen är: Ingen gång, 1-2 gånger, 3-4 gånger, 5-10 gånger, 11-20 gånger, mer än 20 gånger.

betyg. Det senare stämmer väl med registerdata, som tydligt visar att eleverna i genomsnitt har lägre betyg och mindre andel med gymnasiebehörighet i lågstatusområde²⁵. Intressant att observera är att i våra resultat framträder endast en tydlig könsskillnad i högstatusområdena – flickor har högre genomsnittsbetyg än pojkar, medan det inte finns någon könsskillnad i lågstatusområdena. Vi kan också notera att det är mindre vanligt att läsa böcker vid sidan av läxor eller skolböcker bland ungdomar i lågstatusområdena.

Fritiden

För att få en bild av vilken vikt ungdomarna lägger vid fritiden (kontra skolan) analyseras frågan om vad ungdomarna främst tycker ger livet mening²⁶. Efter detta studeras hur nöjda ungdomarna är med fritiden som ger en mer generell bild av hur de upplever sin fritidssituation²⁷.

När det gäller vad ungdomarna gör på fritiden koncentreras analyserna på två perspektiv. Det första gäller nyttjandet av de aktiviteter som främst får stöd från kommunens sida. Detta gäller förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall. I den fördjupade analysen har dessa delats upp i två grupper – instrumentella (förening och kulturskola) respektive expressiva (fritidsgård, bibliotek och simhall). En tydlig skillnad mellan dessa båda grupper är att de instrumentella är tidsbundna (i allmänhet finns en viss tid för när man skall delta) och på olika sätt planerade, medan det är mer fritt att delta i de expressiva aktiviteterna (inom ramen för öppettider) och i allmänhet är verksamheten mer öppen. En rad tidigare studier har visat att deltagande i dessa båda typer av aktiviteter skiljer sig mellan olika grupper av ungdomar (Blomdahl & Elofsson, 2012; Elofsson, 2012) Speciellt markant är att deltagande i förening och kulturskola är klart kopplat till ungdomarnas resurser. Ungdomar som bor med bägge föräldrar, kommer från familjer med större materiella resurser, har svenskt ursprung, är tydligt överrepresenterade i dessa verksamheter (Blomdahl & Elofsson, 2012; Elofsson, 2012). Utifrån dessa perspektiv bildas två övergripande mått. Utomstående i instrumentella aktiviteter innefattar ungdomar som inte deltar i förening eller kulturskola, medan utom-

²⁵ Se Stockholms stad.

²⁶ Frågan lyder: Vad ger ditt liv mest mening? med svarsalternativen: Det är mest skolan som ger mening åt livet; Både skolan och fritiden ger mening åt livet, men skolan betyder mest; Skolan och fritiden betyder lika mycket för att ge livet mening; Både skolan och fritiden ger mening åt livet, men fritiden betyder mest; Det är främst fritiden som ger mening åt livet.

²⁷ Frågan lyder: Hur tycker du att du har det på din fritid? med svarsalternativen: Bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt, Dåligt.

stående totalt innefattar alla som vid sidan av detta inte heller besöker fritidsgård, bibliotek eller simhall minst två gånger i veckan²⁸.

Det andra perspektivet handlar om hur fysiskt aktiva ungdomarna är, en fråga som uppmärksammas markant under de senaste decennierna då forskningen konstaterat att fysisk aktivitet har stor betydelse för inte enbart ungdomarnas hälsa utan också för deras skolprestationer. Vi har i flera studier kunnat visa att en mycket stor del av den fysiska aktiviteten, speciellt i högstadiet, sker via idrottsförening²⁹ (som i ungdomsgruppen klart dominerar ungdomarnas föreningsdeltagande³⁰). Ett av motiven för föreningsstödet, vid sidan om det demokratiska perspektivet, är tveklöst att man via stödet till idrottsföreningar främjar ungdomarnas fysiska aktivitet. Vid sidan av detta kan dock ungdomarna vara aktiva genom andra organiserade aktivitet (aerobs/spinning/annan gruppträning, dansskola eller gym/styrketräning) men självklart också genom idrott/motion på egen hand. Utifrån dessa uppgifter skapas ett mått på ”objektiv” fysisk aktivitet som presenteras. Vid sidan av detta redovisas också elevernas egen uppskattning av hur ofta de ägnar sig åt fysisk aktivitet så att de blir andfådda eller svettas³¹. Som gräns för att betraktas som fysiskt aktiv sätts här är att man skall göra detta minst två gånger i veckan.

Även om dessa fritidsaktiviteter från samhällets perspektiv bedöms som centrala och viktiga skall vi komma ihåg att de upptar en begränsad del av vad ungdomarna ägnar sig åt på fritiden. I vardagen använder de internet/mobil, lyssnar på musik, tittar på TV/film, hjälper till hemma, läser läxor osv. I en speciell fråga har ungdomarna fått ange hur många timmar de ägnat sig åt dylika aktiviteter förra veckan³². Vi har här valt att redovisa fyra typer av aktiviteter: de två vanligaste, nämligen att använda internet och mobil³³ respektive att lyssna på musik samt två mer principiellt intressanta, nämligen att hjälpa till hemma respektive läsa

²⁸ Här har gränsen satts högre för att motsvara aktiviteter i förening eller kulturskola. En närmare diskussion av detta val presenteras i Blomdahl & Elofsson, 2006.

²⁹ Detta gäller främst i högstadiet, i gymnasiet ger fysisk aktivitet utanför idrottsförening ett något större tillskott när det gäller totala andelen fysiskt aktiva.

³⁰ Se Blomdahl m fl. (2014) som handlar om ungdomarnas föreningsdeltagande.

³¹ Frågan lyder: Hur ofta tränar/motionerar du på din fritid så att du blir andfådd eller svettas? (du skall alltså inte räkna med de gånger du haft idrott och hälsa i skolan). Svartalernativ: Aldrig, Mindre än 1 gång per vecka, 1 gång per vecka, 2-3 gånger per vecka, 4-5 gånger per vecka, Mer än 5 gånger per vecka.

³² Frågan lyder: Hur många timmar ägnade du åt följande förra veckan? med följande alternativ: tittade på film; tittade på TV; spelade på dator, tv-spel eller mobil; lyssnade på musik; hjälpte till hemma; idrottade eller motionerade; gjorde läxor; spelade instrument ensam; deltog i olika Communitys; surfade; använde mobil; shoppade; shoppade; arbetade mot betalning. Svartalernativen är följande: Mindre än 1 timme, 1 till 2 timmar, 3 till 5 timmar, 6-10 timmar, 11-20 timmar samt mer än 20 timmar.

³³ Innefattar tiden man ägnat åt att surfa, delta i olika Communitys, blogga, spela spel online och pratat i mobil eller messat.

läxor. Som resultat presenteras genomsnittliga antalet timmar som varje grupp uppger att de ägnar sig åt sådana aktiviteter

I tabell 4 nedan presenteras resultaten från dessa frågor för pojkar och flickor från de två typerna av områden.

Tabell 4. Ungdomarnas nyttjande av olika fritidsaktiviteter. Andel (%) ungdomar efter områdets status och kön.

	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
<i>Vad ger livet främst mening</i>				
Främst skolan	33	18***	41	14***
Främst fritiden	31	56***	27	53***
Trivs bra med sin fritidsituation	72	75*	59	69***
Medlem i förening	43	59***	31	58***
Medlem i idrottsförening	39	54***	22	49***
Medlem i annan förening	8	10+	11	16**
Andel (%) av medlemmar med uppdrag i				
Styrelse	0.5	1.9	4.2	2.2
Arbetsgrupp, kommitté	3.8	3.8	6.7	8.1
Som ledare	7.7	11.1	11.8	14.2
Med i kulturskolan	6	13***	11	18***
Besökt fritidsgård mer än 1/g i veckan	16	9***	10	4***
Besökt bibliotek mer än 1/g i veckan	4	2**	9	2***
Besökt simhall mer än 1/g i veckan	5	4	4	3
Aerobics etc. mer än 1/g i veckan	3	4	3	8***
Dansskola mer än 1/g i veckan	1	2	4	6
Gym mer än 1/g i veckan	12	13	5	9***
Egen motion mer än 1/g i veckan	17	23**	14	20***
Fysiskt aktiv minst 2 ggr/v, subjektivt	74	80**	53	72***
<i>Fysiskt aktiv, objektivt</i>				
Med i idrottsförening	39	54***	22	49***
Plus aerobics eller dans	41	55***	25	52***
Plus gym	44	58***	26	54***
Plus egen motion	45	59***	28	55***
Ej fysiskt aktiv totalt	55	41***	72	45***
<i>Antal timmar förra veckan (m)</i>				
Internet och mobil	22.6	25.3	28.1	23.5*
Lyssna på musik	6.4	7.5+	10.3	10.9
Hjälp till hemma	4.6	3.5*	5.8	3.9***
Läst läxor	3.6	4.1	4.5	5.5*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Ungdomar i låg- och högstatusområdena skiljer sig markant när det gäller vilken betydelse de lägger vid skola respektive fritid. I lågstatusområdena är det avsevärt fler som anger att det främst är skolan som ger livet mening, medan ungdomar i högstatusområdena i mycket högre utsträckning anger att det är fritiden. Generellt är ungdomarna nöjda med sin fritidssituation. Bland de som inte tycker den är bra har en väldigt stor del angett att den är ganska bra. Samtidigt kan vi notera att ungdomar i lågstatusområden i genomsnitt är något mindre nöjda, speciellt framträdande blir skillnaden bland flickor. Detta ger vissa indikationer för att

ungdomarna, och då speciellt flickorna, i lågstatusområden kan ha mindre möjligheter att göra vad de vill. En tänkbar begränsning kan vara tryggheten att röra sig fritt ute under fritiden. En fråga kring om ungdomarna är rädd när de är ute på fredags-, lördags- och söndagskvällarna³⁴ (resultaten redovisas ej) pekar på att det speciellt bland flickorna gäller att de som bor i lågstatusområdena i högre utsträckning uppger att de aldrig är ute efter klockan 19 eller att de alltid eller ofta är rädda jämfört med flickor i högstatusområden. När det gäller pojkar följer resultaten de ”traditionella” könsmönstren, pojkar upplever sig rädda i mycket mindre utsträckning och skillnaden är här liten mellan låg- och högstatusområdena.

Det finns också stora skillnader när det gäller nyttjande av de offentligt stödda aktiviteterna. Både flickor och pojkar i lågstatusområdena är i betydligt mindre utsträckning med i förening eller kulturskola men besöker i gengäld fritidsgård och bibliotek i högre utsträckning.

Oberoende av om vi ser till det ”subjektiva” eller det ”objektiva” måttet på fysisk aktivitet är ungdomar i lågstatusområdena i högre utsträckning fysiskt inaktiva – ett faktum som är viktigt att uppmärksamma. Det är dock viktigt att notera att andelen fysiskt aktiva oberoende av kön och områdets status är klart mycket högre om vi ser till det ”subjektiva” måttet. Det finns forskningsresultat som pekar mot att denna typ av subjektiva skattningar kraftigt överskattar den fysiska aktiviteten. Det är viktigt att notera att de relativa överskattningarna av andelen fysiskt aktiva är högre i lågstatusområdena än i högstatus-områden, speciellt bland flickor.

Det klart lägre deltagandet i idrottsförening blir om vi ser till det ”objektiva” måttet en faktor som leder till att andelen fysiskt aktiva är klart lägre i lågstatusområdena. Ibland har förts fram att detta skulle kompenseras av högre deltagande i andra former för fysisk aktivitet, men resultaten ger inget stöd för att så skulle vara fallet. Genomgående gäller att nyttjandet av andra former av fysisk aktivitet i lågstatus-områdena är lägre eller möjligen ligger på samma nivå som i högstatusområdena. Viktigt att observera är de stora könsskillnaderna som finns i lågstatusområden, i högstatusområdena är skillnaden liten mellan pojkar och flickor.

³⁴ Frågan lyder *Är du rädd när du är ute på fredags-, lördags- och söndagskvällarna (efter kl. 19.00)?* med alternativen: I ditt bostadsområde, I Stockholms city, På tunnelbanan/bussar/tåg, När du går till eller hem från dina fritidsaktiviteter. Svarsalternativen är: Ja, alltid; Ja, ganska ofta; Ja, någon enstaka gång; Aldrig.

Användningen av mobil och internet tar stor plats i ungdomars liv (enligt deras egen skattning ägnar sig de åt detta i genomsnitt kring 20-25 timmar per vecka)³⁵. Bland pojkar finns ingen tydlig skillnad mellan områdena, medan flickor i lågstatusområdena ägnar mer tid åt detta än flickorna i högstatusområdena. En annan aktivitet som ungdomar lägger mycket tid på är att lyssna på musik – klart mer bland flickor än bland pojkar. I detta fall är skillnaderna mellan områden liten, medan det finns skillnader när det gäller att hjälpa till hemma och att läsa läxor. Ungdomarna i lågstatusområdena hjälper till mer hemma och lägger mindre tid på att läsa läxor.

När det gäller utövandet av andra fritidsaktiviteter som huvudsakligen sker utanför hemmet (och som ej behandlats ovan) är skillnaden mellan de två typerna av områden relativt begränsad. Nyttjandet av olika kulturinstitutioner är ungefär lika lågt. Det finns alltså inga tydliga tecken på att dessa skulle nyttjas mer av ungdomarna i högstatusområdena. Det finns dock ett mönster som bör uppmärksammas. Ungdomarna i lågstatusområdena har i högre utsträckning besökt kyrka/moské eller motsvarande. Ungdomar i högstatus har gått mer på café medan de i lågstatusområden gått mer på snabbmatställe.

Utomstående när det gäller nyttjande av offentligt stödd verksamhet

Med tanke på att andelen medlemmar i förening och deltagare i kulturskolan är lägre i lågstatusområdena blir självklart andelen utomstående i instrumentella aktiviteter i genomsnitt högre i låg- än i högstatusområden. Frågan är hur det ser ut när alla de fem aktiviteterna tas med. I tabell 5 nedan redovisas andel utomstående – för instrumentella aktiviteter och totalt uppdelat mellan kön, områdets status och kommun. Som en jämförelse presenteras även uppgifter för Lidingö och Täby som kan ses som exempel på högstatusområden, men ingår inte i studiegruppen. Eftersom värdena här inte kontrollerats för ungdomarnas sociala bakgrund ger detta en bild av hur skillnaderna mellan låg- och högstatusområden ser ut ”i verkligheten”.

³⁵ Vid bedömningen av hur mycket tid ungdomarna lägger ned är det givetvis viktigt att komma ihåg att ungdomarna kan göra fler saker samtidigt.

Tabell 5. Andel (%) utomstående – instrumentellt respektive totalt - efter områdets status, kön och kommun

Kommun Undersökningsår	Utomstående Instrumentella verksamheter				Utomstående Totalt			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	Områdets status Låg	Områdets status Hög	Områdets status Låg	Områdets status Hög	Områdets status Låg	Områdets status Hög	Områdets status Låg	Områdets status Hög
Norrköping, 2008	29	36	54	30**	21	32	42	26*
Huddinge, 2009	69	42***	66	46**	40	37	33	38
Linköping, 2010	44	27*	51	28**	29	17+	39	22*
Helsingborg, 2012	61	35**	74	33***	43	30+	58	29***
Jönköping, 2012	54	31**	45	25***	50	30**	40	25*
Haninge, 2012	67	43*	49	43	48	32	37	43
Kalmar, 2013	38	34	68	33***	31	26	44	29+
Stockholm, 2013	56	40***	71	36***	51	38***	63	36***
Totalt	54	37***	62	35***	42	33***	49	31***
Täby, 2013		30		37		27		32
Lidingö, 2011		28		29		24		23

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Andelen utomstående i instrumentella aktiviteter är klart högre i låg- än i högstatusområden. Resultaten visar att fritidsgård, bibliotek och simhall har en kompenserande inverkan, skillnaden mellan låg- och högstatusområden blir mindre när även dessa aktiviteter tas med, men fortfarande gäller att andelen utomstående i de flesta fall är högre i lågstatusområdena³⁶. De expressiva aktiviteterna kompenserar alltså långt ifrån helt även om skillnaderna mellan de båda typerna av områden minskar. Notabelt är att skillnaderna i båda fallen är större för flickor än för pojkar. Medan könsskillnaderna är ganska begränsade i högstatusområdena, framstår alltså flickorna i lågstatusområdena som de stora ”förlorarna”. Bakom dessa övergripande resultat döljer sig dock variationer mellan kommuner både då det gäller skillnader mellan låg- och högstatusområden och skillnader mellan kön. I de flesta fall följer dock resultaten det övergripande mönstret. Generellt gäller – både för de instrumentella aktiviteterna och totalt – att variationerna är större mellan olika lågstatusområden än mellan olika högstatusområden. Detta gäller både bland flickor och bland pojkar.

En viktig fråga är givetvis i vilken utsträckning individuella faktorer, d.v.s. ungdomarnas skilda sociala bakgrund kan förklara de olikheter vi finner mellan de två typerna av områden. I bilagan (tabell B.1.1) presenteras sambanden mellan andelen utomstående – både när det gäller instrumentella aktiviteter och totalt sett – och ungdomarnas sociala bakgrund, området status med kontroll för kommun.

³⁶ En fördjupad analys (resultaten redovisas ej) pekar mot att fritidsgård har störst betydelse för detta bland pojkar medan fritidsgård och bibliotek har ungefär likartad betydelse bland flickor.

Resultaten av analysen visar att strukturella faktorer – områdets status och kommun – fortfarande spelar en väsentlig roll. Även efter kontroll för social bakgrund är det vanligare att ungdomar från lågstatusområden är utomstående både instrumentellt och totalt sett. När det gäller instrumentella aktiviteter kvarstår tydliga könsskillnader, flickorna i lågstatusområdena är mer underrepresenterade än pojkar, men ser vi till utnyttandet av alla de fem aktiviteterna är områdesskillnaderna likartade för pojkar och flickor.

Vid sidan av dessa skillnader finns också kopplingar till individuella faktorer – familjesituation, familjens resurser och grad av invandranknytning. Familjesituationen tycks främst ha betydelse för pojkars nyttjande, medan familjens resurser främst inverkar för de instrumentella aktiviteterna. För utomstående totalt har dessa faktorer en mer begränsad inverkan. Invandrarbakgrund uppvisar, som tidigare påpekats, endast samband bland flickor. Ett klart lägre nyttjande av instrumentella aktiviteter framträder både bland första och andra generationens invandrarflickor. Bland andra generationens invandrarflickor är också andelen utomstående totalt högre än bland flickor med svenskt ursprung medan det endast finns en tendens till att det skulle vara så för första generationen. Fritidsgård, bibliotek och simhall tycks alltså ha en starkare kompensatorisk verkan bland första generationens invandrarflickor.

Fritidsgård, bibliotek och simhall har en klart kompensatorisk verkan. En fråga är vilka ungdomar som fångas upp av dessa expressiva verksamheter. I tabell 6 jämförs gruppen ”utomstående instrumentellt men ej totalt” med de som är utomstående totalt, när det gäller sambanden med områdets status och kommun efter kontroll för de individuella faktorerna med binär logistisk regression. Inför dessa resultat är det viktigt att komma ihåg de samband som framträdde när det gäller nyttjande av instrumentella aktiviteter. Detta nyttjande skiljde sig tydligt på en strukturell nivå, d.v.s. mellan låg- och högstatusområden och mellan kommuner. Vid sidan av detta spelar dock även individuella faktorer hos ungdomarna en viktig roll. Bland både pojkar och flickor finns en tydlig koppling till familjens resurser, bland pojkar till familjesituation och bland flickor till invandranknytning.

Tabell 7. Tillskott från expressiva aktiviteter i relation till områdets status och kommun efter kontroll för social bakgrund för pojkar respektive flickor. Resultat från logistiska binära regressioner – oddskvoter och signifikansnivå.

	Pojkar	Flickor
N=	840	856
Områdets status		***
Låg	1.14	2.81***
Hög	1.00	1.00
Kommun, år	***	***
Norrköping, 2008	3.85**	4.36***
Huddinge, 2009	5.47***	10.5***
Linköping, 2010	8.44***	6.07***
Haninge, 2012	5.73***	2.43
Helsingborg, 2012	3.78***	3.31**
Jönköping, 2012	0.88	1.62
Kalmar, 2013	4.38***	10.2***
Stockholm, 2013	1.00	1.00

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

För det första kan vi konstatera att det främst är strukturella faktorer som inverkar på om det sker en kompensation eller ej. Kommuntillhörighet spelar en viktig roll, inte minst bland flickor. Notabelt är att Stockholm som utgör basen i analysen allmänt ligger sämst till när det gäller kompensation både bland pojkar och bland flickor. Bland flickor finns också en mycket tydlig skillnad mellan låg- och högstatusområden, kompensationen är klart större i lågstatusområdena. Bland pojkar finns ingen liknande skillnad, kompensationen är likartad i de båda typerna av områden.

Allmänt tycks individuella faktorer spela en mer marginell roll (se tabell B1.2 i bilaga). Detta bör ställas mot den betydelse de har när det gäller instrumentella aktiviteter. Fritidsgård, bibliotek och simhall tycks alltså i begränsad utsträckning kompensera för sämre resurser på en individuell nivå. Det finns dock ett undantag, nämligen första generationens invandrare som fångas upp via dessa verksamheter i högre utsträckning än övriga grupper.

Intresse, vilja att delta

En tänkbar förklaring till att det är fler utomstående i lågstatusområdena skulle kunna vara ett lägre intresse för att nyttja de studerade aktiviteterna. För att analysera detta närmare studeras intresset för att delta i de olika aktiviteterna minst en gång per vecka hos dem som är utomstående totalt³⁷. Liksom tidigare jämförs låg- och högstatusområden uppdelat efter kön.

³⁷ Ungdomarna har i en speciell fråga fått ange hur många gånger i veckan de skulle vilja delta i olika aktiviteter. Frågan är en parallell till frågan kring hur ofta man varit på/gjort olika aktiviteter med svarsalternativen: ingen gång, 1 gång, 2 gånger, 3 gånger, 4-5 gånger, 6 gånger eller flera.

Observera att i detta fall studeras idrottsförening, eftersom i de flesta enkäterna endast ställts frågan om ungdomarna vill vara med i idrottsförening inte förening mer allmänt. Detta torde dock ha en mer begränsad betydelse eftersom föreningsdeltagandet i mycket hög grad domineras av idrottsförening.

Tabell 8. Utomstående totalt. Andel (%) som uppger att de vill göra olika aktiviteter (minst en gång per vecka) efter områdets status och kön.

Vill delta, besöka mer än en gång i veckan	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
<i>N= (#)</i>	262-286	313-356	283-314	311-360
Idrottsförening	48	45	56	44**
Kulturskola	13	8	26	13***
Besöka fritidsgård	36	27*	45	30***
Besöka bibliotek	28	15**	49	28***
Besöka simhall	53	43*	63	42***

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$. # Antalet observationer varierar främst beroende på internt bortfall i frågan om de vill utöva de olika aktiviteterna.

Resultaten ger inget stöd för att utomstående i lågstatusområdena skulle vara mindre intresserade av att delta i eller besöka de aktiviteter som vi studerar. Bland pojkar är intresset för att vara med i de instrumentella aktiviteterna lika högt bland dem som bor i lågstatusområdena medan intresset för att delta i expressiva aktiviteter är klart högre. Bland flickor finner vi genomgående högre intresse för att delta i alla aktiviteterna hos de som bor i lågstatusområden. Detta pekar alltså mot att det genomgående finns större hinder för ungdomar från lågstatusområden att delta i offentligt stödda verksamheter i den utsträckning de önskar. Frågan är var dessa hinder ligger. Låt oss se lite närmare på vad det finns för samband med de strukturella faktorerna (områdets status och kommun) efter kontroll för skillnader när det gäller individuella faktorer till frågan om ungdomarna vill delta i de instrumentella aktiviteterna (idrottsförening respektive kulturskola) men inte gör detta. I tabell B.1.3 i bilagan redovisas den fullständiga tabellen där även de individuella faktorerna tas med.

Tabell 9. Vill delta, men gör ej i relation till social bakgrund och områdets status efter kön. Resultat från logistiska binära regressioner – oddskvoter och signifikansnivå.

	Idrottsförening		Kulturskola	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
N=	1234	1183	198	378
Områdets status		***	**	*
Låg	1.20	1.82***	4.20**	2.13*
Hög	1.00	1.00	1.00	1.00
Kommun, år	**	*	*	**
Norrköping, 2008	0.75	0.90	2.40	4.25*
Huddinge, 2009	0.90	0.84	--	--
Linköping, 2010	0.49**	0.55*	0.42	0.52+
Haninge, 2012	0.82	0.49*	--	--
Helsingborg, 2012	0.62*	0.57*	10.2*	1.09
Jönköping, 2013	0.48**	0.61*	1.37	0.87**
Kalmar, 2013	0.41**	0.67+	0.39	0.64
Stockholm, 2013	1.00	1.00	1.00	1.00

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. #I analyserna kontrolleras för kommun.

Uppenbart är att det finns tydliga skillnader mellan kommunerna när det gäller i vilken utsträckning de ”lyckas fånga upp” ungdomar som vill vara med i idrottsförening eller kulturskola. Områdets status spelar också stor roll utom när det gäller pojkars deltagande i idrottsförening. Andelen som skulle vilja delta men inte gör det är i genomsnitt högre i lågstatusområdena. De mer individuella faktorerna slår främst igenom när det gäller idrottsförening. Det är vanligare att ungdomar som kommer från familjer med begränsade materiella resurser samt att de som har invandrarbakgrund (även när hänsyn tas till familjens resurser) vill delta men gör det inte. Genomslaget av invandrarbakgrund blir starkast bland flickor – störst för andra generationens invandrarflickor men även stort för andra generationens. När det gäller svårigheter att delta i kulturskolan tycks de individuella faktorerna ha en relativt begränsad betydelse.

För möjligheter att delta i de expressiva aktiviteterna – fritidsgård, bibliotek och simhall (resultaten redovisas ej) finns tydliga samband med kommuntillhörighet, även om de verkar vara något mindre för bibliotek. Sambanden med områdets karaktär blir däremot svaga och individuella faktorer har här begränsad betydelse.

Hur prioriteras olika fritidsaktiviteter?

Vi breddar nu bilden och studerar närmare skillnaderna mellan låg- och högstatusområden när det gäller prioriteringar. Ett första steg är att se på hur ungdomarna vill att kommunen skall satsa. I en särskild fråga har ungdomarna fått rangordna kommunens satsningar på fem olika

fritidsområden från ett till fem, där ett anger det de tycker är viktigast att kommunen skall satsa på³⁸. I tabell 10 nedan redovisas andelen som placerat de olika alternativen på första plats efter kön och områdets status.

Tabell 10. Andel (%) som prioriterar – först av fem – kommunala satsningar på olika fritidsområden efter områdets status och kön.

Prioriterar (först) satsningar på fritidsområde	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
Idrott (t ex sim- och idrottsanläggningar och idrottsförening)	53	59*	32	40**
Fritidsgård (andra liknande träffpunkter för unga)	32	24***	39	30***
Kultur (t ex bibliotek, kulturskolan, teatrar, dans, utställningar, museer)	10	11	26	24+
Natur (t ex skötsel och underhåll av sjöar, naturområden och parkområden)	17	15**	12	14*
Föreningsverksamhet (ej idrott) (t ex scouter, kyrka, kulturförening)	5	6	5	4

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten visar på en tydlig skillnad mellan de två typerna av områden. Ungdomar i lågstatusområdena prioriterar satsningar på idrott lägre och satsningar på fritidsgård högre. I två mer detaljerade frågor har ungdomarna också fått ange vad de tycker att kommunen skall satsa på under de närmaste åren när det gäller kulturverksamheter respektive idrottsanläggningar³⁹. För att ge en bild av hur prioriteringarna skiljer sig mellan låg- och högstatusområden har en speciell analys gjorts för Stockholm. I tabell 11 presenteras de alternativ som placerats högt i någon grupp tillsammans med genomsnittliga antal verksamheter/anläggningar ungdomarna prioriterat (maximalt antal är fyra).

³⁸ Frågan lyder: Vad tycker du att ... kommun i första hand skall satsa på inom kultur och fritid? (rangordna 1-5. Skriv en 1:a på det du tycker är viktigast, 2: på det näst viktigaste osv). Alternativen har följande utformning: **Fritidsgård** (andra liknande träffpunkter för unga); **Föreningsverksamhet** (t ex scouter, kyrka, kulturförening); **Idrott** (t ex sim- och idrottsanläggningar och idrottsförening); **Kultur** (t ex bibliotek, kulturskolan, teatrar, dans, utställningar, museer); **Natur** (t ex skötsel och underhåll av sjöar, naturområden och parkområden). Ibland har ungdomarna inte rangordnat samtliga fem alternativ, vilket motiverar att vi studerar andelen som placerat respektive högst. Det finns också tecken som pekar mot att "fullständigheten" i rangordningen är kopplat till social bakgrund. Ungdomar som kommer från socioekonomiskt starkare grupper har i högre utsträckning gjort en mer fullständig rangordning från 1-5. I vissa fall har ungdomarna rangordnat mer än ett fritidsområde högst (d.v.s. gett dem värdet ett). Då de gjort detta för två områden har detta accepterats, medan de fall där det placerat fler än två områden högst betraktats som bortfall. Detta innebär att summan för andelen som prioriterat något område högst kan överstiga 100 %.

³⁹ I två frågor – en för kultur, en för idrottsanläggningar – har ungdomarna fått markera (maximalt fyra alternativ) vilka kulturverksamheter respektive idrottsanläggningar man vill att kommunen i första hand skall satsa på. I de fall man angett mer än fyra alternativ, vilket dock endast gäller för ett mycket begränsat antal fall, har alla alternativ behandlats som bortfall. När det gäller kulturaktiviteter har ungdomarna i Stockholm totalt fått välja mellan 21 alternativ, när det gäller idrottsanläggningar mellan 34 alternativ. I båda fallen ingår här "annat" som ett alternativ.

Tabell 11. Stockholm 2013. Andel (%) som prioriterar satsningar på kulturverksamheter respektive idrottsanläggningar efter områdes status och kön.

Vill att kommunen skall satsa pengar på	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
<i>Kulturverksamheter</i>				
Festivaler	23	35**	47	55+
Bibliotek	34	26*	38	31+
Pop/rockkonserter	13	24***	16	29***
Kulturskola	8	13+	23	23
<i>Antal prioriteringar (m)</i>	<i>1.96</i>	<i>2.43***</i>	<i>3.07</i>	<i>3.14</i>
<i>Idrottsanläggningar</i>				
Fotbollsplan	45	38+	14	16
Simhall	30	14***	32	19***
Utomhusgym	10	18**	10	19
Bowlingplaner	9	6	21	8***
Strandbad	6	6	10	22***
Basketplaner	12	6*	14	6*
Lokala för Yoga	2	2	6	18***
<i>Antal prioriteringar (m)</i>	<i>2.99</i>	<i>3.35*</i>	<i>3.19</i>	<i>3.39+</i>

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Ungdomar i lågstatusområdena prioriterar satsningar på bibliotek högre än motsvarande grupper i högstatusområdena. Ser vi till idrottsanläggningar prioriterar de basketplaner och simhall högre samt bland flickor även bowlinghallar högre. I övrigt prioriteras verksamheter lägre eller lika högt som i högstatusområden. Ett viktigt resultat är också att pojkar i lågstatusområden i genomsnitt har markerat färre alternativ både då det gäller kultur och idrott än pojkar i högstatusområden. Bland flickor är däremot skillnaderna begränsade.

I en öppen fråga har ungdomarna fått ange viktigaste fritidsintresse⁴⁰. Antalet alternativ som får anges är inte begränsat. När det gäller genomsnittligt antal alternativ finns signifikanta skillnader mellan de två typerna av områden. Både bland pojkar och bland flickor har ungdomarna i lågstatusområden angett färre alternativ. I tabell 12 presenteras andelen som uppgett olika alternativ uppdelat efter områdets status och kön. I tabellen har endast alternativ som angetts av minst tio procent i någon grupp tagits med.

⁴⁰ Frågan lyder: Vilka är dina viktigaste fritidsintressen? där ungdomarna i öppen text fått ange vad dessa är. Svaren har därefter kodats i olika kategorier.

Tabell 12. Viktigaste fritidsintressen. Andel (%) ungdomar efter områdets status och kön.

Viktigaste fritidsintresse	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
Antal alternativ (m)	2.13	2.41***	2.49	2.79***
Vara med kompisar	36	43	51	65
Idrott utanför förening	50	34	34	28
Lagidrott	24	32	10	21
Individuell idrott	5	17	6	24
Spela TV- spel, dataspel eller liknande	23	28	6	3
Spela instrument/sjunga	5	10	12	19
Umgås med familjen	6	6	21	17
Lyssna på musik	4	5	9	11
Dansa/Danskurs	0	1	13	13

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Oberoende av kön och områdets status kommer att vara med kompis samt att idrott högst. Att vara med kompisar är något som sätts högre av flickor och ungdomar i högstatusområden. Idrott (i och utanför förening) sätts högre av pojkar än av flickor med speciellt stora könsskillnader i lågstatus-områden. Här finns en tydlig skillnad mellan låg- och högstatusområden - i lågstatusområden tar ungdomarna oftare upp idrott utanför förening, i högstatusområdena oftare idrott i förening. I de fall ungdomarna tagit upp idrott i förening har även den aktuella idrottsgrenen kodats. En jämförelse visar att ungdomar i lågstatusområden oftare tar upp basket samt bland pojkar även fotboll.

Bland flickor finns ett större intresse i högstatusområdena för att spela/sjunga medan skillnaderna i övrigt är relativt begränsade. Detta gäller till exempel för att dansa/vara med i danskurser samt att umgås med familjen som bland flickor kommer högt upp när det gäller prioriteringar. Bland flickor i högstatusområdena finns också ett större intresse för att spela/sjunga medan skillnaderna i övrigt är relativt begränsade. Detta gäller till exempel för att dansa/vara med i danskurser samt att umgås med familjen som bland flickor kommer högt upp när det gäller viktigaste fritidsintresse.

Hälsa och livskvalitet

Forskningen (speciellt bland vuxna) har pekat på den starka kopplingen mellan hälsa och fysisk aktivitet, matvanor, användning av tobak, alkohol samt droger. Tidigare i rapporten har visats att ungdomarna i lågstatusområdena är fysiskt aktiva i mindre utsträckning, en faktor som kan ha negativa effekter när det gäller hälsa och livskvalitet. Frågan är hur det ser ut när det gäller matvanor⁴¹ samt bruk av alkohol⁴², tobak⁴³ och droger⁴⁴. Som mått på hälsa,

⁴¹ Ungdomarnas matvanor studeras med frågan *Hur ofta brukar du äta eller dricka följande?* med alternativen: Fukt eller bär; Godis, chips, ostbågar, kakor, bullar, glass; Grönsaker eller rotfrukter (t ex morötter eller vitkål),

livskvalitet används ungdomarna egen bedömning av sin hälsa⁴⁵ (s.k. självskattad hälsa), förekomst av (främst psykosomatiska) besvär⁴⁶ samt skattning av upplevd livskvalitet på en tiogradig skala. Skattad livskvalitet bedöms ge en bild av hur ungdomarna upplever sin livssituation totalt sett.

Ett flertal longitudinella studier⁴⁷ har bland vuxna visat att individens skattning av sin hälsa starkt predicerar (förutsäger) - bättre än medicinska bedömningar - såväl framtida dödlighet som sjuklighet (Idoler & Benyamini, 1997). En analys har också visat att skattningarna kan kopplas samman med ett brett perspektiv på hälsa. Även om den fysiska hälsan spelar en central roll finns tydliga kopplingar till psykisk hälsa och vad som kan ses som ”social” hälsa (Undén & Elofsson, 1998). Skattningarna kan därför i stor utsträckning ses som ett relevant mått på WHO:s breda definition av hälsa (WHO).

Liknande longitudinella (uppföljande) studier finns endast i begränsad utsträckning när det gäller skattningar gjorda bland ungdomar eller yngre vuxna, men de fåtal som gjorts indikerar på att det även bland yngre finns en koppling mellan självskattad hälsa och reella hälsoförändringar, vilket tyder på att även skattningar från yngre kan tänkas predicera den framtida hälsosituationen (Fosse & Haas, 2009). Måttet har använts i en rad andra studier – t ex Statistiska centralbyråns studier av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF⁴⁸) och i studierna av

Läsk/energidryck; Snabbmat (t ex pizza, hamburgare, kebab, pommes frites). Svartalternativen är: Högst en gång i veckan, Några gånger i veckan, 1 gång/dag, 2-3 gånger/dag, 3-4 gånger/dag, 5 ggr/dag eller mer.

⁴² Frågorna har utformats på något olika sätt men torde alla ge en relevant bild av om man druckit alkohol eller ej under de senaste fyra veckorna, det mått som används i analysen.

⁴³ I vissa fall frågas eleverna om de röker respektive snusar, i andra fall hur ofta de gjort detta under de senaste fyra veckorna. Som ett gemensamt, sammanfattande mått använts uppgifter om de rökt eller snusat (ja, nej).

⁴⁴ I vissa fall frågas eleverna om de använt hasch eller marijuana, i andra fall hur ofta de använt detta under de senaste fyra veckorna. Som ett gemensamt, sammanfattande mått använts uppgifter om nyttjat eller ej.

⁴⁵ Frågan lyder: Hur tycker du din hälsa är? med svartalternativen: Bra, Ganska bra, Varken bra eller dålig, Ganska dålig, Dålig.

⁴⁶ Måttet utgår från frågan ”Har du under de senaste 12 månaderna lidit av/haft följande besvär?” där ungdomarna fått bedöma hur ofta de haft olika former av besvär utifrån följande svartalternativ; I stort sett varje dag (kod=1), ungefär en gång i veckan (kod=2), ungefär en gång i månaden (kod=3), sällan eller aldrig (kod=4). Faktoranalyser som genomförts på flera olika datamaterial har visat att huvuddelen av alternativen kan sammanfattas i en dimension, vilken kan tolkas som psykosomatiska besvär. Alternativ som hamnar klart utanför denna dimension är idrottskada, allergi, pip eller tjut i öronen. Förekomst av psykosomatiska besvär har beräknats som medelvärdet för alternativen huvudvärk, irritation/dåligt humör, magont (inte mensvärk), nedstämdhet/deppighet, oro/ångest, stress, svårt att somna/sova samt ihållande trötthet. Detta innebär att ett lägre värde motsvarar högre förekomst av besvär.

⁴⁷ Longitudinella studier innebär att man studerat hur situationen utvecklats för samma individ över en tidsperiod och därefter jämför olika grupper. Detta innebär att man kan analysera kausala mekanismer. Motpolen är tvärsnittsstudier där man jämför hur situationen ser ut för olika individer. I dessa fall kan inte kausala antagande testas.

⁴⁸ För en mer detaljerad beskrivning av undersökningen se Statistiska Centralbyrån, Barns levnadsförhållanden.

skolbarns hälsovanor, som genomförs i samarbete med en rad andra länder (Barn-ULF samt studierna av svenska skolbarns hälsovanor genomförda av Statens folkhälsoinstitut⁴⁹).

Förekomst av (främst psykosomatiska) besvär som utgår från uppgifter kring hur ofta ungdomarna upplever att de har olika besvär har också i ett flertal studier (t ex studierna av skolbarns hälsovanor) använts som ett mått på främst ungdomars psykiska hälsa. En faktoranalys visar att förekomst av besvär kan sammanfattas i en dimension, innefattande främst olika former av psykosomatiska besvär⁵⁰. Som komplement till dessa olika mått på hälsa redovisas även ungdomarnas egna uppgifter om bruk av sömnmedel, lugnande medel och värktabletter. I tabell 13 presenteras resultat för dessa mått.

Tabell 13. Hälsa, hälsorelaterade levnadsvanor och livskvalitet efter områdes status och kön.

	Pojkar Områdets status		Flickor Områdets status	
	Låg	Hög	Låg	Hög
<i>Matvanor. Äter (dricker) mer än tre gånger/veckan. Andel (%)</i>				
Grönsaker eller rotfrukter	45	36	48	49
Frukt eller bär	29	24	30	32
Godis, chips, kakor, glass	22	7**	32	7***
Läsk/energidryck	28	9***	30	7***
Snabbmat	11	4***	20	3***
Druckit alkohol (%)	22	27*	22	29**
Rökt eller snusat (%)	14	16	14	14
Använt hasch eller marijuana (%)	6.6	4.5+	3.1	1.1**
Använt sömnmedel (%)	4.3	2.1***	2.9	4.7*
Lugnande medel (%)	5.5	3.9+	4.9	4.7
Värktabletter 3 ggr el mer (%)	13	14	22	32***
Skattar sin hälsa bra eller ganska bra (%)	90	88	78	85**
Besvär (m)	3.01	3.08*	2.63	2.67
Livskvalitet (m)	8.12	8.29+	7.43	7.63*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

När det gäller matvanor framträder tydliga skillnader för att äta ”onyttigt” medan skillnaderna är små när det att äta nyttigt, d.v.s. grönsaker och frukt. Värt att uppmärksamma är att det i högstatusområdena är vanligare att flickor äter nyttig mat, speciellt grönsaker, medan köns-skillnaderna är små i lågstatusområdena. Fler ungdomar i lågstatusområdena äter ofta godis, dricker läsk eller äter snabbmat. Detta kan kopplas samman med resultaten när det gäller fysisk aktivitet. Ungdomar i högstatusområdena har en starkare inriktning mot en mer hälsosam livsstil – de är i högre utsträckning fysiskt aktiva och äter i mindre utsträckning ”onyttig mat”. Här tycks alltså finnas en tydlig gränslinje mellan de två typerna av områden.

⁴⁹ För en beskrivning av undersökningarna se t ex Statens folkhälsoinstitut, 2011a.

⁵⁰ I Helsingborg är svarsalternativen antalet gånger man upplevt olika former av besvär under de senaste tolv månaderna, vilket gör att måttet inte är det samma som i övriga kommuner. Detta gör att Helsingborg i detta fall inte tagits med i analyserna.

Det är lika vanligt att ungdomarna röker eller snusar i låg- som i högstatusområdena. Däremot är det mindre vanligt att de druckit alkohol, men i motsats gäller att något fler uppger att de använt hasch (notera dock att det handla om få ungdomar). När det gäller bruk av läkemedel är det värt att notera att bland flickor är bruket av sömnmedel och värktabletter högre i högstatus-områdena.

När det gäller måtten på hälsa är skillnaderna relativt begränsade. Däremot skattar ungdomar i lågstatusområdena i genomsnitt sin livskvalitet lägre. De skillnader som framträder gäller främst bland flickor. Flickor i lågstatusområden skattar sin hälsa och framför allt sin livskvalitet lägre än flickor i högstatusområden.

En viktig sak är här att notera att det finns mer generella könsskillnader som är klart större än de skillnader vi finner mellan de två typerna av områden. Bruket av hasch är genomgående högre bland pojkar, medan bruk av värktabletter, förekomst av besvär är klart högre bland flickor. Generellt – oberoende av områdets status – skattar också flickor sin livskvalitet avsevärt lägre än pojkar.

Slutdiskussion

Ungdomarna i lågstatusområden kommer i mycket högre utsträckning från familjer med små eller ganska små materiella resurser – nästan hälften mot mindre än 10 % i högstatusområdena. Det finns också stora skillnader när det gäller andelen ungdomar med invandrarbakgrund – i lågstatusområdena tillhör nästan 60 % andra eller första generationens invandrare, i högstatusområden mindre än 10 %. Till detta kan också läggas mindre skillnader när det gäller familjesituation och relation till föräldrar. Ungefär lika många i de olika områdena – kring två tredjedelar – bor med båda sina föräldrar, men då detta inte är fallet bor ungdomar i lågstatusområden oftare med en ensamstående mamma i stället för att ha växelvis boende med båda föräldrar. Det är också något mindre vanligt att de har förtroende för föräldrar.

Hur stämmer då resultaten i den här rapporten med den ”hypotetiska” bild som presenterades i inledningen? I bilaga 2 presenteras en sammanställning av de likheter och olikheter som framträder, här diskuteras de mer centrala resultaten. För det första kan vi konstatera att den ”problematiske” bilden med lägre betyg i skolan, lägre deltagande i organiserade fritidsaktiviteter och lägre fysisk aktivitet stöds. Ungdomarna i lågstatusområdena skattar sina medelbetyg lägre, är i mindre utsträckning med i förening (främst då idrottsförening) och kulturskola. De nyttjar också i mindre utsträckning offentligt stödda verksamheter även om fritidsgård, bibliotek och simhall tas med. De är klart mindre fysiskt aktiva. När det gäller skolsituationen skall till detta också läggas att de skolkar i något högre utsträckning. När det gäller hälsa och hälsovanor tyder de i inledningen redovisade resultaten kring samband med socioekonomisk bakgrund och invandraranknytning mot att hälsosituationen torde vara något sämre i lågstatusområdena. Våra resultat stämmer väl med detta – det finns en del indikationer på lägre hälsa och välbefinnande men skillnaderna är knappast dramatiska och långtifrån genomgående. Det är dock ett par negativa faktorer som måste uppmärksammas. Till skillnaderna när det gäller fysisk aktivitet kan kopplas att det även är vanligare att ungdomar i lågstatusområdena äter ”onyttig mat”. Det skall också noteras att de skattar sin livskvalitet – vilket får betraktas som en bedömning av den totala livssituationen – lägre. Till den ”negativa” bilden skall också läggas faktumet att könsskillnaderna är betydligt mer markerade i låg- än i högstatus-områdena.

Men är det då så att det bara är ”sämre” för ungdomarna i lågstatusområdena? Nej, så är det inte. I många fall är skillnaderna ganska små och när det gäller attityder/prioriteringar finns en hel del fall där ungdomar i lågstatusområden är mer intresserade eller prioriterar högre. Fler av dem anser att det är skolan som främst ger livet mening och anser att det är mycket viktigt att vara bra i skolan. Knappast indikationer på att de tar avstånd från skolan. Det är också viktigt att notera att de inte beskriver skolsituationen mer negativt än ungdomar i högstatusområdena. I genomsnitt trivs de snarare något bättre och ger inte en mer negativ beskrivning av klassklimat och det stöd/den stimulans de får. Det finns dock några mer ”negativa” indikationer. Pojkarna i lågstatusområdena har i lägre utsträckning förtroende för lärare och både pojkar och flickor uppger i mindre utsträckning att de har förtroende för skolsköterska respektive kurator⁵¹. Generellt är det viktigt att notera att ungdomarna i lågstatusområdena inte tar avstånd från skolan eller ger en negativ bild av hur det är i skolan.

Mot faktumet att ungdomarna i lågstatusområdena i mycket lägre utsträckning deltar i instrumentella, skolliknande aktiviteter – förening och kulturskola – skall ställas att de i minst lika stor utsträckning eller t o m i högre utsträckning (flickor) anger att de vill delta. Här finns uppenbart barriärer/hinder, vilka de är ger data ingen information om. Här behövs närmare studier – det kan ju handla om personliga faktorer – men från ett politiskt perspektiv är det viktigt att närmare diskuterar hur föreningar och kulturskolan kan göras mer tillgängliga. Fortfarande är det viktigt att kompensera lågstatusungdomarna genom att stödja fritidsgårdar, bibliotek (och simhallar) men man skall kanske också fundera kring om det är möjligt att stimulera fler till att vara med i föreningar och kulturskolan. Speciellt viktigt är det – med tanke på den låga fysiska aktiviteten – att få med dem i idrottsföreningar eller att fånga in dem i andra former av fysisk aktivitet.

Engagemanget i just fysisk aktivitet verkar vara en faktor som särskiljer ungdomar i högstatusområdena. Här kan vi se en starkare betoning av detta på olika sätt (inte minst när det gäller deltagande i idrottsförening) tillsammans med att undvika ”onyttig” mat. Det är dock viktigt att även här notera att det knappast bland ungdomar i lågstatusområdena finns ett avståndstagande mot fysisk aktivitet. Även här kan det alltså handla om att bryta ner barriärer. Den sista punkten att uppmärksamma är att könsskillnaderna är mer framträdande i låg- än i högstatusområdena. I många fall framträder tydliga könsskillnader i de förra medan skillnaden

⁵¹ Här är det svårt att avgöra om det möjligen kan handla om tillgänglighet. En förklaring skulle kunna vara att ungdomarna har mindre möjligheter att träffa dem.

mellan flickor och pojkar är små i de senare. Det är viktigt att observera att detta inte alltid handlar om en bild där flickor i lågstatusområden är underrepresenterade eller kan vara missgynnade även om det gäller i flera fall. Till det ”positiva” skall räknas att flickorna i dessa områden i högre utsträckning anger att det är skolan som främst ger livet mening, att tillskottet från expressiva verksamheter är större och att de i högre utsträckning vill vara med i idrottsförening respektive kulturskola. Men fortfarande ser vi att skillnaderna mellan flickor och pojkar i lågstatusområdena domineras av att flickorna kan vara missgynnade eller mer utsatta. De har ett lågt deltagande i förening, kulturskola och är klart mindre fysiskt aktiva. De har också ett lägre nyttjande av offentligt stödda verksamheter. Det finns också indikationer på att de är mindre nöjda med sin fritidssituation och att de skattar sin hälsa lägre.

Studerar vi närmare hur könsskillnaderna kan kopplas till invandrabakgrund framträder två olika mönster. I vissa fall – nyttjande av instrumentella verksamheter, nyttjande av offentligt stödda verksamheter, fysisk aktivitet, äta ”onyttigt” är det främst bland ungdomar med utländsk bakgrund som könsskillnaderna framträder. I stor utsträckning tycks alltså de könsskillnader som kan kopplas till främst invandrabakgrund handla om aktiviteter på fritiden. I andra fall – när det gäller attityder till skolan, prioriteringar av olika fritidsverksamheter, hälsa och livskvalitet – är könsskillnaderna mer generella och kan alltså kopplas till områdets karaktär.

Detta pekar mot att olika former av insatser när det gäller att förstärka flickornas situation i lågstatusområden. När det gäller fritidssidan skall just invandrarflickornas situation uppmärksammas medan man i övrigt bör inrikta sig mot att förstärka flickornas situation mer allmänt. Samtidigt är det också viktigt att komma ihåg att när det gäller skolresultaten är det viktigt att ungdomarna når bättre prestationer i skolan.

Den dubbla bakgrunden till könsskillnaden pekar mot en annan problematik när det gäller insatser som är viktiga att uppmärksamma. Den situation som ungdomar i lågstatusområdena befinner sig i kan dels kopplas till deras personliga bakgrund, dels till områdets karaktär. Som visats i analyserna av resultaten spelar ofta bägge dessa faktorer roll som ”förklaring” till hur det ser ut. Vad som betyder mest varierar alltså. Ibland har individuella faktorer mest betydelse, ibland områdets karaktär. Här finns inget generellt svar, varje fall måste analyseras var för sig.

Referenser

- Blomdahl U (1990).** *Folkrörelserna och folket*. Stockholm: Carlssons.
- Blomdahl U, Elofsson S (2006).** *Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom? – en studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö*. Stockholms stad: Idrottsförvaltningen. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete. Stockholm.
- Blomdahl U, Elofsson S. (2012).** *Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge – en studie av barn och ungdomar i åldersgruppen 10-19 år*. Huddinge kommun, Stockholms universitet: institutionen för socialt arbete.
- Blomdahl U, Elofsson S, Åkesson M, Lengheden L. (2012).** *Segrar föreningslivet?-En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och ungdomar*. Stockholms stad: Idrottsförvaltningen. Stockholms universitet: institutionen för socialt arbete
- Elofsson S (1998).** *Röker och dricker ungdomar i idrottsförening mindre?* Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Elofsson S (2012).** *Vilka nyttjar inte det offentligt finansierade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?* Stockholm: Idrottsförvaltningen, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Elofsson S, Karlsson P (2011).** *Föräldrars och andra vuxnas betydelse för alkoholkonsumtionen. En studie av högstadie- och gymnasieelever*. Stockholms stad: Idrottsförvaltningen. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Fosse NE, Haas SA. (2009).** *Validity and stability of self-reported health among adolescents in a longitudinal, nationally representative survey*. Pediatrics.
- Idler EL, Benyamini Y. (1997).** *Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies*. Journal of Health and Social Behavior.
- Larsson B (2008).** *Ungdomarna och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Nagelkerke N J D (1991).** *A note on a general definition of the coefficient of determination*. Biometrika 78, 3 691-2.
- Nilsson P (1998).** *Fritid i skilda världar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Regeringskansliet: Arbetsmarknadsdepartementet (2013).** *Urbana utvecklingsområden 2013. Statistisk uppföljning utifrån 7 indikatorer*. www.regeringen.se/publikationer.
- Statistiska Centralbyrån (2007).** *Barns hälsa, Levnadsförhållanden rapport 115*. Även www.scb.se.

Statistiska Centralbyrån (2009a). *Tema: Barn. Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med Barnkonventionen som utgångspunkt.* Temarapport 2009:2.

Statistiska Centralbyrån (2009b). *Barns fritid, Levnadsförhållanden rapport 116.* Även www.scb.se.

Statens folkhälsoinstitut. (2011a). *Svenska skolbarns hälsovanor 2009/10: grundrapport.* Östersund: Statens folkhälsoinstitut, 2011

Statens Folkhälsoinstitut (2011b). *Social health inequalities in Swedish children and adolescents – a systematic review, second edition.* A 2011:11. www.fhi.se.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – en analys av ungdomars utanförskap.* http://www.ungdomsstyrelsen.se/order_item/0,2568,,00.html?itemId=4028e5951dd81503011dd83f0a020005

Undén A-L, Elofsson S. (1998). *Självupplevd hälsa. Faktorer som påverkar människors egen bedömning.* Stockholm: Forskningsrådsnämnden, rapport 98:7.

Weber M (1983) *Ekonomi och samhälle: förståelsesociologins gränser.* Lund: Argos.

Elektroniska källor

Stockholm Stad: (<http://www.statistikomstockholm.se/index.php/oversiktlig-statistik>).

World Health Organization (WHO). *Determinant of health.*

(<http://www.who.int/hia/evidence/doh/en/>)

Bilaga 1. Redovisning av resultat från logistiska regressioner

Tabell B.1.1. Utomstående – instrumentellt respektive totalt i relation till social bakgrund och områdets status efter kön. (#). Resultat från logistiska binära regressioner – oddskvoter och signifikansnivå.

	Utomstående Instrumentellt		Utomstående Totalt	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
<i>N</i> =	1919	1918	1919	1918
<i>Pseudo R</i> ² (%)	9.4	16.2	7.2	9.4
<i>Familjesituation, bor med</i>	*		**	
Båda föräldrar	1.00	1.00	1.00	1.00
Ensam mamma	1.24	1.41*	1.38+	1.37+
Ensam pappa	1.86	1.19	2.59*	1.33
Ibland mamma, ibland pappa	1.44**	1.29+	1.55**	1.20
Mamma och annan vuxen	1.79*	1.59*	1.70+	1.48+
Pappa och annan vuxen	1.29	0.98	1.29	1.33
<i>Förtroende för föräldrar (nej)</i>	1.38*	1.12	1.28+	1.27+
<i>Familjens resurser</i>	**	**	+	
Stora	0.93	0.59*	0.97	0.67
Ganska stora	0.92	0.92	0.92	0.89
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska små	1.31+	1.38*	1.02	1.30+
Små	2.35***	1.87*	1.88**	1.18
<i>Invandraranknytning</i>		***		**
Svenskt ursprung	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag invandraranknytning	1.20	1.44*	1.04	1.39*
Andra gen. Invandrare	1.23	1.87***	1.11	1.67**
Första gen. Invandrare	1.22	1.97***	0.90	1.37+
<i>Områdets status</i>	**	***	*	**
Låg	1.49**	1.98***	1.36*	1.43**
Hög	1.00	1.00	1.00	1.00
<i>Kommun</i>	***	**	***	***
Haninge 2012	1.40	0.95	0.88	0.88
Helsingborg 2012	0.98	1.00	0.74+	0.79
Huddinge 2009	1.41*	1.34+	0.85	0.68*
Jönköping 2012	0.91	0.56**	0.94	0.58**
Kalmar 2012	0.80	0.83	0.62**	0.51***
Linköping 2010	0.61*	0.69*	0.37***	0.51**
Norrköping 2008	0.62*	0.70+	0.52**	0.57**
Stockholm 2013-14	1.00	1.00	1.00	1.00

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. #I analyserna kontrolleras för kommun.

Tabell B.1.2. Tillskott från *expressiva aktiviteter* i relation till *social bakgrund* och *områdets status* efter kön. (#). Resultat från *logistiska binära regressioner* – *oddskvoter* och *signifikansnivå*.

	Pojkar	Flickor
<i>N=</i>	840	856
<i>Pseudo R²(%)</i>	19.5	22.5
<i>Familjesituation, bor med</i>		
Båda föräldrar	1.00	1.00
Ensam mamma	0.70	0.95
Ensam pappa	0.00	0.46
Ibland mamma, ibland pappa	0.66	1.31
Mamma och annan vuxen	1.07	1.03
Pappa och annan vuxen	1.29	0.00
<i>Förtroende för föräldrar (nej)</i>	1.05	0.57*
<i>Familjens resurser</i>		
Stora	0.92	0.27
Ganska stora	1.00	1.04
Medel	1.00	1.00
Ganska små	1.67+	0.93
Små	1.32	1.83+
<i>Invandraranknytning</i>	*	
Svenskt ursprung	1.00	1.00
Svag invandraranknytning	1.78+	1.22
Andra gen. Invandrare	1.67	1.40
Första gen. Invandrare	2.44**	2.15*
<i>Områdets status</i>		***
Låg	1.14	2.81***
Hög	1.00	1.00
<i>Kommun</i>	***	***
Haninge 2012	5.73***	2.43
Helsingborg 2012	3.78***	3.31**
Huddinge 2009	5.47***	10.5***
Jönköping 2012	0.88	1.62
Kalmar 2012	4.38***	10.2***
Linköping 2010	8.44***	6.07***
Norrköping 2008	3.85**	4.36***
Stockholm 2013-14	1.00	1.00

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. #I analyserna kontrolleras för kommun.

Tabell B.1.3. Vill delta, men gör ej i relation till social bakgrund och områdets status efter kön. Resultat från logistiska binära regressioner – oddskvoter och signifikansnivå.

	Idrottsförening		Kulturskola	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
<i>N=</i>	1234	1183	198	378
<i>Pseudo R²(%)</i>	11.0	22.7	41.4	28.8
<i>Familjesituation, bor med</i>				
Båda föräldrar	1.00	1.00	1.00	1.00
Ensam mamma	0.75	1.16	1.67	1.69
Ensam pappa	0.93	0.74	---	---
Ibland mamma, ibland pappa	1.24	1.21	2.65*	2.28*
Mamma o styvpappa	1.14	1.34	---	2.59
Pappa och annan vuxen	1.76	0.77	---	---
<i>Förtroende för föräldrar (nej)</i>	1.81**	1.16	0.99	1.30
<i>Familjens resurser</i>	**	*		
Stora	0.78	0.88	1.03	0.61
Ganska stora	0.91	0.90	1.18	1.05
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska små	1.47*	1.55*	2.55	1.10
Små	2.88**	2.70	3.43	1.28
<i>Invandraranknytning</i>	*	***		+
Svenskt ursprung	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag invandraranknytning	1.09	1.42+	1.66	1.24
Andra gen. Invandrare	1.50*	2.90***	2.73	2.64*
Första gen. Invandrare	1.79*	3.38***	1.96	2.47*
<i>Områdets status</i>		***	**	*
Låg	1.20	1.82***	4.20**	2.13*
Hög	1.00	1.00	1.00	1.00
<i>Kommun</i>	**	*	*	**
Haninge 2012	0.82	0.49*	---	---
Helsingborg 2012	0.62*	0.57*	10.2*	1.09
Huddinge 2009	0.90	0.84	---	---
Jönköping 2012	0.48**	0.61*	1.37	0.87**
Kalmar 2012	0.41**	0.67+	0.39	0.64
Linköping 2010	0.49**	0.55*	0.42	0.52+
Norrköping 2008	0.75	0.90	2.40	4.25*
Stockholm 2013-14	1.00	1.00	1.00	1.00

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. #I analyserna kontrolleras för kommun.

Bilaga 2. Sammanställning av skillnader och likheter för ungdomar i låg- och högstatusområden

Tabell B.2.1. Likheter och skillnader mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller skolsituation.

Skolsituation		
Lågstatus	Lika	Högstatus
F: Fler mycket viktigt vara bra i skolan	P: Mycket viktigt vara bra i skolan	F: Färre mycket viktigt vara bra i skolan
P: Mindre positiva element i klassklimatet	F: Positiva element i klassklimat Negativa element i klassklimat Stöd/stimulans i skolan	P: Mer positiva element i klassklimat
P: Färre förtroende för lärare Färre förtroende för skolsköterska Färre förtroende kurator	F: Förtroende för lärare	P: Fler förtroende lärare Fler förtroende för skolsköterska Fler förtroende för kurator
Fler skolkar Trivs något bättre i skolan		Färre skolkar Trivs något sämre i skolan
Lägre medelbetyg (A-F)		Högre medelbetyg (A-F)
Lägre medelbetyg (registerdata) Färre med behörighet till gymnasiet (registerdata)		Högre medelbetyg (registerdata) Fler med behörighet till gymnasiet (registerdata)
Fler anser skolan främst ger livet mening		Fler anser fritiden främst ger livet mening

Tabell B.2.2. Likheter och skillnader mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller nyttjande av olika fritidsaktiviteter.

Fritidsaktiviteter - nyttjande		
Lågstatus	Lika	Högstatus
Dagliga aktiviteter man gör		
F: Läser mindre läxor Tittar mer på Tv, ser mer film F: Högre användning av internet/mobil Shoppa mer Hjälper till hemma mer	P: Läser läxor P: Lika användning av internet/mobil	Fler lyssnar på musik F: Läser mer läxor F: Lägre användning av internet/mobil Läser mer böcker, tidskrifter
Deltagande i offentligt stödd verksamhet		
Färre med i förening respektive idrottsförening Färre med i kulturskolan Fler besöker fritidsgård Fler besöker bibliotek	Andel som besökt simhall	Fler med i förening respektive idrottsförening Fler med i kulturskolan Färre besöker fritidsgård Färre besöker bibliotek
Fler utomstående instrumentellt Fler utomstående totalt F: Expressiva aktiviteter kompenserar mer	P: Expressiva aktiviteter ger likartad kompensation	Färre utomstående instrumentellt Färre utomstående totalt
Besök/deltagande i andra verksamheter		
Fler besökt hamburgerbar Fler besöker kyrka/moské Fler bio Fler besökt Ung08 (Stockholm)	Lågt utnyttjande av kulturinstitutioner	Fler besöker café Fler ägnar sig åt idrott/egen motion Fler besöker gym Fler motionsspår F: Fler besökt konserter

Tabell B.2.3. Likheter och skillnader mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller intresse för, vilja att delta i olika fritidsaktiviteter.

Fritidsaktiviteter – intresse, vilja delta		
Lågstatus	Lika	Högstatus
Önskemål om att delta i olika verksamheter		
F: Fler vill vara med i IF F: Fler vill delta i kulturskolan Fler vill besöka fritidsgård Fler vill besöka bibliotek Fler vill besöka simhall P: Färre vill ägna sig åt motion Fler vill gå på hamburgerrestaurang Fler vill gå på bio F: Fler vill gå på dansskola Fler vill gå på museer Fler vill kunna måla, teckna	P: Vill vara med i IF P: Vill delta i kulturskolan F: Ägna sig åt motion Få vill besöka kulturinstitutioner	P: Fler vill ägna sig åt motion Fler vill besöka café
Vad är viktigt med fritiden		
P: Fler intresserade av motor Fler ”ladda ned” musik och annat F: Fler spela spel (även dator)	Få intresserade av kultur Intresse för hobby P: spela spel (även dator) Lågt intresse för samhällsfrågor	Fler viktigt med kompisar Fler lyssna på musik F: Fler nöjen F: Fler motion
Viktigaste fritidsintressen		
I genomsnitt färre viktigaste fritidsintressen Fler idrott utanför förening	F: Dansa/vara med i danskurser F: Umgås med familjen	I genomsnitt fler viktigaste fritidsintressen Fler vara med kompisar Fler idrott i förening Fler spela instrument/sjunga

Tabell B.2.4. Likheter och skillnader mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller prioriteringar av satsningar på olika fritidsverksamheter.

Fritidsaktiviteter - prioriteringar		
Lågstatus	Lika	Högstatus
Prioritering av satsningar på olika fritidsområden		
Satsningar på fritidsgård	Satsa på kultur Satsa på natur Satsa på andra föreningar än idrottsföreningar	Satsning på idrott/ motion
Prioriteringar av satsningar på kultur- och idrottsanläggningar		
P: Färre prioriteringar av satsningar på kulturaktiviteter Satsningar bibliotek F: Satsningar på Dansens Hus	F: Antal prioriteringar av kulturaktiviteter	Satsningar festivaler Satsningar på pop/ rockkonserter
P: Färre prioriteringar av satsningar på idrottsanläggningar Satsningar på basketplaner F: Satsningar på bowlinghallar Satsningar på simhall	F: Antal prioriteringar av idrottsanläggningar P: Satsningar på bowlinghallar F: Satsningar på utomhusgym	F: Satsningar på lokaler för Yoga F: Satsningar på strandbad P: Satsningar på utomhusgym

Tabell B.2.5. Likheter och skillnader mellan ungdomar i låg- och högstatusområden när det gäller hälsorelaterade levnadsförhållanden, hälsa och livskvalitet.

Hälsa och livskvalitet		
Låg	Lika	Hög
Fysisk aktivitet		
Färre med i idrottsförening Färre fysiskt aktiva <i>Speciellt stora skillnader för flickor</i>		Fler med i idrottsförening Fler fysiskt aktiva
F: Färre aerobics, spinning F: Färre nyttjat gym Färre egen motion	P: aerobics, spinning Dansskola, danskurser P: gym	F: Fler aerobics, spinning F: Fler nyttjat gym Fler egen motion
Hälsorelaterade levnadsvanor		
Något fler använt hasch Oftare godis, läsk, snabbmat P: Fler använt sömnmedel	Röker eller snusar Äter grönsaker, frukt P: Värktabletter	Fler druckit alkohol Mindre ofta godis, läsk, snabbmat F: Fler använt sömnmedel F: Fler använt värktabletter
Hälsa, livskvalitet		
F: Färre skattar hälsan som bra eller ganska bra Lägre livskvalitet	P: Självskattad hälsa Förekomst av besvär	F: Fler skattar hälsan som bra eller ganska bra

Tabell B.2.6. Fall med tydliga könsskillnader i låg- men där könsskillnader är små i högstatusområden

Flickor i lågstatusområden underrepresenterade	Flickor i lågstatusområden överrepresenterade
Trivsel med fritiden Medlem i förening (även idrottsförening) Deltagande i kulturskolan Prioritering av satsning inom idrott/motion Idrott utanför förening som viktigaste fritidsintresse Fysisk aktivitet Självskattad hälsa	Skolan viktigast för att ge livet mening Utomstående instrumentella verksamheter Utomstående totalt Tillskott från expressiva aktiviteter Vill vara med i idrottsförening Vill delta i kulturskola Äta ”onyttigt”